

1913.

Julij.

Letnik IX.

III. in IV. zvezek.

ZORA

Glasilo

slovenskega katoliškega dijaštva.

Zora izhaja 5 krat na leto in stane 2 K, za dijake 1.20 K.

Urednik: Janko Kreč, stud. phil., Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravnik: Anton Rasbergar, stud. med., Dunaj, XVIII/1, Schulgasse
(Postfach).

Izdajatelj: iur. Ant. Kralj.

Na Dunaju

Tiskarna oo. mehtaristov

Obseg.

	Str.
<i>J. M. Svoboda:</i> Kaj je značaj	65
<i>F. S. Pavletov:</i> Brez opore	87
—n: Mladostni spomini	95
<i>J. B.:</i> Marko	96
<i>Ivan Butković:</i> Tko vuče bezvjerska kola	101
<i>P. F. B.:</i> Ali	103
<i>Ivan Butković:</i> Tko ima pravo?	106
<i>A. Kr.:</i> Zborovanje slov. vseučilišćenikov na Dunaju za slov. vseučilišće	109

Glasnik: Abiturijentom. — Hrvatsko kat. akad. društvo „Hrvatska“. — Pobalinstvo. — „Novi List“ u Rijeci. — Društvo jugoslovanskih židov. — „Sava“. — Shod za slov. vseučilišće v Pragi. — Nadomestilo za češko vseučilišće v Brnu (?) — Laško vseučilišće. — Žensko vseučilišće v Ameriki. — Nasprotniki katoliškega vseučilišća v Solnogradu. — Odločen korak. — Iz medicinske fakultete. — Živinozdravniška visoka šola. — Boj za naslov „Ingenieur“. — Iz Hrvatske. — Hrvatsko. — Augustin da Montefeltro. — Najnovjši izum v „Ljubljanskem Zvonu“. — Nemiri na dunajskem vseučilišču. — Nemiri na tehniki. — „Studentendebatte“ v zbornici. — Jubilej papeža Leona XIII. — Nagla smrt. — Dunajsko vseučilišće. — Zopet dvoboj med gimnazijci. — Dvoboj. — Amerika. — Oprava američanskih šol. — Zamislivi podatki iz dijaškega življenja v 16. in 17. stoletju. — Uradna obleka vseučilišnih profesorjev. — Dijaška posredovalnica berlinske tehnike str. 115—128

Opomba uredništva. Ker je Janko Kreč odložil začetka julija uredništvo, sprejel je podpisani definitivno uredovanje „Zore“.

Ivan Grafenauer, cand. phil.

Dunaj: IX. Porzellangasse 30.

Demonstracije v Budimpešti. Preveč bi se zamudili ko bi hoteli vse demonstracije vseučilišnikov popisati. Kakor smo že zadnjič omenili, so bile demonstracije naperjene proti vojni predlogi, ki jo je vlada predložila v parlamentu, in proti zvišanju cesarjeve civilne liste. To sta bila dva začetna vzroka, ki sta pa kmalu stopila v ozadje in demonstriralo se je dalje zoper skupno cesarsko himno, zoper skupno armado in zoper nemško poveljevanje pri armadi. Kakor ne moremo verjeti, da bi bile vse one peticije, katere so mnogoštevilna poslanstva iz mest in vasi nosila v poslansko zbornico, izraz prave ljudske nevolje, tako se nam zde tudi te velikanske demonstracije precej dvomljive vrednosti. Če tudi so Madžari znani in razupiti kot največji šovinisti, in če tudi vemo, da ravno mladina rada boleha na tej bolezni, vendar se nam zdi prvič čudno, da so se vse demonstracije ali začele ali končale pred klubom košutovcev in drugič, da je takoj po demonstracijah poslanec Bartha stavil predlog v parlamentu, naj se 600 dijakom, ki še vpisnine niso plačali, ta pregleda. Čudno je tudi postopanje šolskih oblasti, ki niti najhujših kričočev niso odstranile. Naj že bo kakor hoče, toda faktum ostane, da je to dijaštvo demonstriralo meneč, da zastopa ves „ogrski narod in da je nazadnje voditeljem ostalo izmed kakih 3000 le „okoli 200 „zvestih“. Opomnili bi tudi na tem mestu, da so pred nedavnim časom pisali listi, da omenjena univerza silno večja duševni proletariat, ker ondi baje do 64% dijakov zaostane. Kdor ve, kako nizko stoji Budimpešta v moralnem oziru, bo to deloma razumel. Pred par leti je moral akademični senat na zahtevo slušateljev odstraniti vse križe iz sob, kakor tudi onega, ki je bil postavljen na vrhu poslopja.

Glavni dan demonstracij je bil 20. marec, ki je dan smrti „velikega ogrskega junaka“ Košuta. Na katerej hiši ta dan ni bilo črne zastave, tej se je slabo godilo. Dijaštvu se je seveda pridružilo počestno pobalinstvo — kakor povsod. Oborožena sila je meščanstvo morala braniti pred nasilstvom in hitro se je raznesla vest o velikem številu ranjencev in o dveh mrtvih dijakih. V zbornici so seveda Košutovci grmeli na vlado zaradi preliivanja nedolžne krvi, toda po kratki preiskavi se je dognalo, da niti jeden ni bil koli-kaj nevarno ranjen. To se je ponavljalo nekaj dni zaporedoma in vendar, nikdo ne dobi nikaže kazni ampak celo nagrade. Ne maramo se dalje baviti s temi prisiljenimi „izbruhi“ narodnega šovinizma. Za nas vsa stvar nima velikega pomena, gleda naj pač avstrijska vlada, da se z Ogrsko ne tolako lepo kot za totransko polovico pravično pobota.

Blažena Italija. Že zadnjič smo omenili, da si v Italiji srednješolci hočejo sami delati postave. Danes lahko postrežemo z natančnejšimi podatki, ki bodo marsikoga iznenadili. Nekega lepega dne so profesorji na gimnazijah in realkah čudno gledali po praznih klopetih. Kmalu poročajo časniki senzacionalnost: v Palermi, Mesini, Regiju, Bolonji, Bari in Benetkah štrajkajo srednješolci! Skušnje so jim pretežke, prostega časa je pa premalo. Najhujše je bilo v Bolonji. Združeni srednješolci — vseučiliščniki jim niso hoteli pomagati — so hodili po cestah in trgih, kričali in razbijali, tako da je preslaba policija poklicala na pomoč vojaštvo in stražila za časa štrajka mestno hišo in vse državne urade. — Toliko poroča list „Popolo Romano.“ Mi smo pa dalje pozvedeli, da jo bilo drugi dan na nogah vse vojaštvo v Bolonji, ker je baje tudi „dijaštvo“ ljudskih šol in otročjih vrčev sklenilo, da javno protestira proti nasilnosti šolskih organov.

Zanimiva iznajdba. „In slepi bodo videli“, je naslov nekega članka v „Revue des Revues“. Profesor Peter Stiens v Parizu hoče namreč izumiti aparat, s katerim bo mogoče tudi slepim videti. Ves sistem se nanaša na dejstvo, da so oči le nekak posredovalni aparat za vid, ker pojem o stvari, katero vidimo, ustvarijo nam še le možgani. Treba bi bilo torej oči nadomestiti z reflektivnim aparatom in reflektirano sliko s pomočjo elektrike dovesti do onega dela možganov, ki ustvarja čutne pojme za vid. Seveda bo treba aparat še mnogo spopolniti. Zanimivi so vendar že sedanji poskusi, ki so primeroma izvrstno uspeli. Dr. Caze pripoveduje: „Prof. Stiens pripeljal me je z zazeranimi očmi v temno sobo in slišal sem potem, da je prižgal luč, toda njena svetloba, je bila zame popolnoma nevidna. Ko mi je pa profesor svoj aparat pritrdil na glavo, opazil sem kmalu neko negotovo svetlobo okoli sebe, ki se je vedno bolj jasnila, tako da sem nazadnje že razločil opravo v sobi. Naenkrat mi profesor sname svoj aparat z glave in bil sem v popolni temi.“ Vse skupaj se sliši precej neverjetno, toda profesor Stiens je aparat poskušal na več znanih zdravnikih, in pri vseh se je poskus jednako posrečil.

Olajšave glede mature. Naučno ministerstvo je v zadnjem času izdalo novo določbo glede ponavljavnih izpitov. Kdor pri ponavljavnem izpitu pri maturi pade, se mu pod gotovimi pogoji dovoli drugi ponavljavni izpit čez 5 mesecev, torej koncem prvega tečaja. Dosedaj tudi onim ni bil dovoljen ponavljavni izpit, ki so maturirali v jeseni in padli iz jednega predmeta. Sedaj bo tudi tem dovoljen ponavljavni izpit koncem prvega tečaja. *D.*

Carina na knjige. Dunajski akademični senat se je obrnil na naučno ministerstvo s prošnjo, da naj to posreduje, da bi se carina na vezane in nevezane knjige, ki dohajajo v Avstrijo z drugih dežel popolnoma odpravila. *D.*

Zahvala. Odbor slov. kat. akad. društva „Danica“ se najiskrenejše zahvaljuje sledečim gg. za poslana dorila: G. drž. poslanec Vencajz 40 K, g. Ivan Barlé, kaplan v Trziču 8 K, g. Fran Umnik, posestnik v Predosljih 5 K, g. Fr. Zdolšek, župnik pri sv. Juriju ob Taboru 3 K, g. Ant. Stenovec, župnik v Selih pri Kamniku 5 K, Neimenovan v Ljubljani 4 K, g. Marko Vales, kurat v Brasnici 2 K, g. Ant. Cibrič, dekan v Černicah 4 K, g. Fric Repolnik, župnik v Št. Vidu nad Valdekom 1 K, g. M. Ljubša, Karlan pri Gradcu 4 K, g. Vilko Paulus, kaplan v Šmartinu pri Kranju 3 K, g. Ant. Rančigaj, župnik v Št. Petru v Savinski dolini 4 K, g. Fr. Avsec, župnik v Št. Juriju pod Kumom 2 K, g. Adolf Knol, župni upravitelj v Babinem polju 3 K, g. Avg. Stegenšek, prefekt v Mariboru 2 K, g. Fr. Ceket, kurat v Stjaku 8 K, g. J. Strancar, kurat v Stanjelu na Krasu 2 K, g. Fr. Kepce, župni upravitelj v Češnjicah 5 K, g. Josip Laznik, župnik v Polhov. Gradcu 2 K, g. Jakob Lempel, dekan v Skalah 2 K. Bog plačaj!

Popravki. Prosimo naj blagovoli čitatelj popraviti sledeče tiskovne pomote:

Na str. 57. naj se čita v opombi mesto studentù gioventù, mesto consecrare consacrare, mesto par la chiesa, per la chiesa.

Kaj je značaj?

(J. M. Svoboda.)

olikokrat lahko opazujemo zanimivo prikazen, da imajo ljudje najrazličnejša mnenja o eni in isti reči, ki je služila o svojem času gotovo le enemu smotru in imela le eno določeno značilo. Ta prikazen se javlja dandanes posebno v umstvenem svetu, kjer hočejo le premnogi kazati svojo izvirnost s tem, da si razlagajo in tolmačijo vsak po svoje besede in pojme, ki so imeli nekdanj le en določen pomen. In tako vidimo, da smatrajo na eni strani isto dejanje za dovoljeno in dobro, ki je smatrajo drugi za nedovoljeno in slabo; da vidijo isto reč črno in grdo, ki jo drugi vidijo belo in lepo. Clovek bi moral kar zdvojiti nad možnostjo pravega objektivnega spoznanja sploh, ako bi v toku moderne umstvene anarhije iskal resnice, kajti zaman bi je iskal.

K besedam, ki so jih drugače vsi ljudje vezali le z določenimi pojmi, ki se pa v sedanji dobi rabijo že v najrazličnejših zaznamovanjih, spada tudi beseda značaj. Vsak, ki sliši to besedo, se sicer nehote takoj tudi zaveda, kaj naj bi pomenjala; toda koliko jih je, ki bi jo vedno v njenem pravem pomenu izgovarjale, ki bi se tega pomena tudi zavedali in si celo prizadevali, njemu svojo osebnost popolnoma prilagoditi?

Kaj pomenja prav za prav beseda značaj in kako se glasi natanka opredelitev pojma, ki ga je treba družiti s to besedo; v kakem razmerju stoji ta besede s sedanjo dobo; kakó se strinja ž njo življenje sedanjega dijaštva in kaj bi sledilo iz vsega raziskovanja za dijaštvo, na ta vprašanja kolikor možno določno in jasno odgovoriti, bodi namen naslednjih vrstic.

I.

Po svojem etimološkem izviru bi beseda značaj izhajala od glagola značiti in bi pomenjala nekaj, kar ima nalogo, da podaja in vtiska gotove lastnosti. Kadar jo v tem pomenu izgovarjamo, tedaj hočemo ž njo znamenovati neko netvarno silo, ki podaja človeku gotov, določen pravec v njegovem življenju, n. pr. značaj le napravlja človeka moža. Čestokrat jo kar naravnost prosebujemo n. pr. značaj si pridablja spoštovanje povsod. — Za bitja izven človeka ne rabimo besede značaj nikdar v

podobnem aktivnem pomenu. Za to nam služi tukaj beseda znak ali znamenje. — Lahko in navadno izgovarjamo pa besedo značaj tudi v njenem trpnem smislu in tedaj znamenujemo ž njo nekaj, kjer opazujemo gotove lastnosti; nekaj, ki nosi na sebi določene sebi vtisnene znake. Tudi v tem smislu jo navadno spajamo s človekom.

Nemci nimajo svoje besede za značaj; rabijo grško izposojenko *χαραξ:ήρ*. Ta beseda izhaja od glagolo *χαρασσω* in ima svoj tvorni in trpni pomen kakor naša slovenska. V prvem znamenuje orodje, ki moremu delati ž njim vrezke in sploh znake; more znamenovati pa tudi osebo samo, ki izvršuje tak posel. V drugem češčem pomenu nam kaže to, kar nosi v sebi take vrezke; kar ima sploh na sebi znake, da se more po njih razlikovati od drugih predmetov.

Etimološka raziskava nam kaže torej pred vsem na besedi značaj tvoren in trpen pomen, aktivnost in pasivnost. Popolnoma primerno moremo torej to besedo le tam rabiti, kjer lahko izražamo ž njo hkratu njen obojen pomen. Le onim bitjem moremo torej privedati to besedo v edino pravem smislu, ki morejo zbog svoje aktivnosti delati in se javljati kot značaj in ki morejo hkratu tudi zbog svoje pasivnosti nositi na sebi zopet vsa ona svojstva, ki jih hočemo vedno izraziti z besedo značaj.

Kje so taka bitja? — V anorganskem svetu jih ni; tu vladajo povsod le kemični in fizikalni zakoni, ki so jim vsa telesa slepo podložna tu je sama pasivnost doma. Zato ne imenuje nihče kakega anorganskega telesa značajnega ali neznačajnega. Ako govorimi kedaj o značaju kakega mesta, kake krajine, kakega umotvora, tedaj rabimo besedo vedno le v njenem trpnem pomenu in hočemo s tem samó posebnost naglašati, ki je svojska dotičnemu predmetu. — Prav tako ne pripisujemo nikdar značaja katerej rastlini ali živali.

Značajen in neznačajen more biti samó človek. Zakaj? Zakaj ne tudi rastline in živali? Saj so i one kakor človek že imanentno dejavne, t. j. i rastline i živali stvarjajo marsikatere spremembe s seboj ne samó pod zunanjim pritiskom več, kakor se to godí pri anorganskih telesih, ampak iz principa, ki je v njih samih. Zakaj se navzlic temu ne javljajo kot značaj? I one se morejo vendar kakor človek, pod vodstvom in vplivom zunanjih činiteljev sicer, a vendar le potom tiste svoje imanentne dejavnosti navzemati novih znakov in si pridobivati novih svojstev, ki jih prej niso imele; i one se preobrazujejo in oplemenitujejo, in kakor človek se morejo i one po pridobljenih znakih razlikovati jako, jako druga od druge; in vendar ne iščemo nikjer med njimi značajnosti. Zakaj? Kje je temu uzrok?

Uzrok moremo iskati le v naravi človeka. Le v kolikor se ta bistveno razlikuje od narave vseh drugih bitij, moremo pripisovati človeku značajnost, sicer bi lahko imenovali tudi rastline in živali sedaj značajne, sedaj neznačajne. Bistveno pa je človeški naravi, da more misliti in hoteti. Pamet in volja torej sta ona činitelja, ki sta človeku bistvena in ga tvorita iz animalnega bitja sploh stoprav človeka. V njih mora torej na vsak način koreniniti tudi uzrok, da more biti človek značajan in neznačajan!

A zopet je razvidno, pa pamet in volja ne odločujeta v jednakej meri pri tem Kajti nikdar ne govorimo o brezumnem, blaznem, o nevednem, o neizobraženem značaju, in vendar so to pridevki, ki jih dajamo človeku v kolikor ima pamet in razum. Mi poznamo le dobre, slabe, trdne, nestalne značaje i. t. d.; in tu izrekamo vedno take pridevke, ki so v neposredni zvezi s človekovo voljo. Volja torej določuje, da moremo človeku pripisovati značaj.

In sedaj je tudi jasno, zakaj nihče ne išče ne pri živalih ne pri rastlinah značaja. I prve i druge so v svojem delovanju do cela determinirane; ničesar ne morejo na sebi prosto proizvesti; kar proizvajajo na sebi, se vrši vse vedno in povsod v istih določenih mejah, se vrši vse le pod pritiskom zunanjih sil in pod vplivom zakonov, ki temeljijo v njih nujno delujoči naravi. Vsa njih imanentna dejavnost stvarja le čutne znake in čutna svojstva, ki so zato tudi vedno le telesna. Radi takih telesnih znakov in svojstev pa ne pripisujemo značaja nobenemu bitju, ne rastlinam, ne živalim, in tudi ne človeku. Nikdar ne prisojamo človeku značaja radi tega, ker se je izuril v različnih ročnostih, ker je postal n. pr. dober televadec, kolesar, plavavec i. t. d. — Znaki in svojstva, ki si jih človek pridobi, se za ta slučaj na raztezajo nobenkrate na njegovo zunanost in sploh ne na njegovo telesnost, ampak le na duševni del njegovega bistva, na razum in na voljo, pred vsem in v prvi vrsti pa na njegovo voljo. —

In zato je zopet tudi jasno, zakaj ne iščemo značaja nikdar pri duševno abnormalnih ljudeh; zakaj ga tudi ne iščemo pri novorojenem detetu pa tudi ne še v deški dobi sploh. Pričenjamo ga iskati stoprav ob začetku mladeniške dobe; pri dijaku še posebej ob koncu njegovih srednješolskih naukov ter ob početku njegovega vseučiliškega življenja; želimo ga videti in nas zelo veseli, ako ga vidimo pri njem za časa njegovega vseučiliškega življenja ter ga odločno zahtevamo od njega, ko je završuje in stopa v dejansko izvrševanje svojega poklica.

Kaj pa zahtevamo prav za prav, ko hočemo gledati značaj v njem? Zahtevamo nekaj, kar ga odlikuje pred otroki in pred nedoraslo mladino

sploh; zahtevamo nekaj, kar nam podaja razloge, da ga moremo spoštovati in čislati, zahtevamo moža. — Ne gledamo na zunanost, ko občudujemo moža; mož se razlikuje od drugih ljudij po lastnostih svojega duha; duh njegov nosi v sebi listi čudoviti znak, ki ga nima, kdor ni mož, temu znaku se divimo, morda ne zavedaje se, a gotovo le radi tega, ker se v njem najlepše zrcali vsa inteligentnost in vsa veličina umske narave v človeku. Ta znak njegovega duha tvori temelj njegovemu značaju. Kaj je torej ta znak, kaj je bistvo značaja?

Mnogo lažji nam bo odgovor na to vprašanje sedaj, ko smo doznali, zakaj iščemo značaj samo pri normalno razvitem človeku in od gotove dobe njegovega življenja dalje.

Bistvo njegovo dobimo lahko na dvojen način. Lahko preiskujemo induktivnim potom take posameznike, ki se jim splošno prisoja značaj, ter razbiramo raz nje znake in svojstva, ki se radi njih imenujejo značajni. Skupnost takih znakov bi potem v formalnem oziru tvorila bistvo značaja. Lahko pa skušamo tudi analitskim potom priti do onih znakov, ki so značaju bistvom. In tu bi preiskovali razum in voljo, radi katerih se človeku prisoja značaj. Le ona dva stvarjata značaj; bistvo njegovo, in sicer zopet v formalnem oziru, bi torej dobili, ako bi našli zakon, po katerem se morata pamet in pred vsem volja javljati, da pripisujemo posameznemu človeku značaj. — Po tej drugi poti poskušajmo priti do bistva in dosledno do opredelitve značaja; sintetično pa se hočemo potem prepričati o resnici pridobljenih zaključkov.

II.

Vse delovanje razuma se javlja v spoznavanju. Spoznavanje je njegov smoter, ki ga ima v sebi po svoji naravi; temu smotru primerno deluje tudi vedno s pojmovanjem, z razsojevanjem in zaključevanjem.

Toda bitja ne delujejo samó v smislu smotra, ki ga imajo od svoje narave, ampak ista njih narava jim podaja tudi stalno teženje po takem delovanju. Ker izhaja to teženje pri vsakem bitju iz iste narave kakor smoter, zato je kakor smoter pri vsakem bitju natanko določno: Nekaj posebnega je to teženje. Pri živalih n. pr. je vidimo v obliki nagona, ki je pri različnih živalskih vrstah različen, a se javlja v vsaki vrsti vedno v isti obliki. — V rastlinstvu in neorganskem svetu ni sicer takega nagona; a vendar živé tudi rastline le določnemu smotru, bi ga imajo iz svoje narave; za tem smotrom teži nujno vse njih imanentno življenje, javljajoče se le v smotrenih, določenih kemičnih in fizikalnih procesih. Neorganska bitja nimajo več iz svoje narave določenega smotra, ampak določajo jim ga različni zunanji činitelji, a do takó določenega

smotra težijo potem vedno tudi ona nujno po določenih kemičnih, mehaničnih in fizikalnih zakonih.¹⁾

Vse kar biva, teži torej v svojem delovanju k gotovem smotru. Kar pa delujejo posamezna bitja v teženju do sebi svojskega smotra, to odgovarja vedno tudi njih naravi, vse to jim je v prilog, torej dobro zanje — z drugimi besedami, predmet teženja ne more biti pri nobenem bitju ničesar drugega kakor le dobro.

Tudi umska narava v človeku nosi v sebi teženje do sebi svojskega smotra, do spoznavanja. To teženje imenujemo voljo. Kakor teženju sploh, more biti tudi volji predmet njej svojskega delovanja le dobro; volja ne more ničesar hoteli, kar bi ne imelo vsaj v nekem oziru znak dobrega na sebi. In v tem se strinja do cela z nagonom v živalih. Nujno morata oba težiti le za dobrim. Strinjata se tudi v tem, da sta oba kot taka v svojem teženju slepa, to je, ne volja ne nagon se kot taka ne zavedata onega, za čemer težita. Nagon mora nujno težiti le za tem, kar odgovarja živalski naravi; istotako ne more tudi volja ničesar hoteti, kar bi jej vsaj v ničemer ne prijalo. — Toda ravno tu vidimo bistven razloček med voljo in nagonom. Zadnji je potrjen le nujnosti, klanjajoč se vedno onim vtisom, ki so najsilnejši. Ne tako volja!

Kakor razum korenini tudi ona v umski naravi človekovi. V kolikor se javlja namreč ta v spoznavanju, jo imenujemo razum, v kolikor deluje v teženju za spoznavanjem, se zove volja.²⁾ Razum pa more spoznavati vse, kar biva in kar bi moglo bivati, sploh vse, kar ima znak bivanja na sebi. Vse to je razumu dostopno. Ravno zato je pa že po svoji naravi popolnoma prost v izbiranju predmetov za spoznavanje. To je jasno popolnoma. Ker pa ni volja v bistvu ničesar drugega kakor le naklanjanje, ki je zbog svoje narave razodeva razum po sebi svojskem delovanju, in je v tem naklanjanju popolnoma prosta, zato ni mogoče, da bi bilo naklanjanje samo determinirano; prosto je popolnoma ravno takó, kakor je razum prost v svojem izbiranju. Volja je torej prosta! Evo bistveni razloček med njo in nagonom! Nagon ni prost, on je potrjen nujnosti.

Volja torej nujno teži za dobrim sploh; a med predmeti, ki imajo znak dobrega na sebi, lahko izbira. Tu je popolnoma prosta. Dobro sploh je za voljo vse ono, kar more razum spoznavati. Ker je pa smoter spoznavanja resnica, zatorej je resnica edini pravi predmet za vse voljino teženje. Volja deluje torej najpopolneje, kadar naklanja razum k

¹⁾ Primeri k vsemu temu Sv. Tomaž: Summa th. I. 2. qu. 26, art. i. — tudi C. Gent. II. 47.

²⁾ Prim. Sv. Tomaž: De veritate, quest. 23; art. i. —

zaznavanju resnice oziroma kadar deluje v smislu resnic, ki jih je že razum spoznal. In tega vidimo, zakaj sta si pojma dobro in pravo istovetna; prav isto, kar spoznava razum za pravo, prav isto je tudi volji somerno, torej dobro. Obe umski zmožnosti odgovarjata torej najidealnejše umski naravi človeka tedaj, kadar se javljata v najlepšem medsebojnem soglasju. To soglasje je bistveni znak vsake umske narave, to soglasje mora torej biti tudi bistveni znak človeške umske narave. V njem se zreali najlepše vsa njena veličina; po njem se razlikuje od vseh drugih organskih in neorganskih bitij; to soglasje tvori torej njen značaj.

Nepregledno je polje, kjer moreta razum in volja v takem soglasju delovati. Lahko se obrača razum k razmišljanju o bitju sploh, in tu spoznava ontologične resnice; lahko razmotriva psihologična dejstva v umski naravi človeka; lahko preiskuje samega sebe in tu določa zakone, ki jim je on sam v svojem dejstevanju podvržen; lahko premišljuje razmerje, ki vlada med duševnimi in telesnimi pojavi v človeku; lahko si množi bogastvo svojih spoznanj iz razmišljanja o kozmologičnih problemih; lahko si je množi z razmotrivanjem matematičnih resnic, naravoslovnih i. t. d., i. t. d.; povsod, povsod more volja naklanjati razum k iskanju in spoznavanju resnice...

A vendar ne prisojamo človeku značaja že radi tega, ker si množi bogastvo svojega uma na teh poljih. Um mu postaja sicer učen i. t. d. toda zgoraj smo že videli, da vse to ne podaja še človeku značaja. Volja, volja stvarja v človeku značaj! A ne stvarja ga s tem, da naklanja človeka samó k spekulativnemu razmatranju resnice; drugače se mora volja javljati!

Človek ní edino, ní neodvisno bitje v vesmiru. — A posteriori, a jasno spoznava spekulativnim potom, da biva bitje popolno v vsakem oziru, da biva Bog; spoznava, da obstoji gotovo določeno razmerje med njim in Bogom; spoznava zakone, večno jednake in večno veljavne, nujno izvirajoče iz tega razmerja; jasno spoznava, da je obvezan, njim vse svoje delovanje prilagoditi. Ti zakoni so naravni moralni zakoni; oni so, ki določajo človeku za vse čase, kako naj se vede napram Bogu, napram samemu sebi, napram sočloveku ter človeški družbi sploh. Oni izražajo resnice, prav tako veljavne in nespremenljive, kakor so zakoni mišljenja in dokazi matematike. Človek jih jasno spoznava kot take.

Toda posebnost imajo te resnice. Dotikajo se neposredno vsega onega delovanja, ki je človeku določeno iz njegovega razmerja do Boga, do njega samega ter do sočloveka; dotikajo se drugače povedano vsega

njegovega praktičnega življenja, vseh onih činov, ki jih človek izvršuje kot bitje, ki ima razum in prosto voljo. Tem zakonom, tem npravnim resnicam je ves človek podvržen; a le od volje njegove je odvisno, da se jim pokorí, da jih v sebi istíni, da jih ima na sebi vtelešene. — Soglasje med razumom in voljo pa bo v človeku le tedaj, kadar volja deluje tako, kakor zahtevajo npravni zakoni; kadar se jim volja ne klanja, kadar jih prestopa, kadar jih namenoma noče spoznati, tedaj si bosta razum in volja v navskrižju. I v prvem i v drugem slučaju določa vse čine le volja; soglasje ali nesoglasje je le od volje odvisno; volja odločuje, ona gospoduje, tu je ona v sebi svojskem elementu! — In tako moremo sedaj še natanje določiti, kaj bi bilo bistvo značaja. Zgoraj smo je določili za umsko naravo sploh; sedaj velja določitev za umsko naravo, v kolikor biva specijelno v človeku. Bistvo značaja bi obstojalo tukaj v soglasju med hotenjem volje ter npravnimi zakoni; neznačaj bi pa izviral iz nesoglasja med hotenjem volje in npravnimi zakoni. — Vsi čini pa, ki jih vrší človek v soglasju z npravnimi zakoni, se imenujejo dobri, kajti vsi taki čini odgovarjajo resnici. Značajen bo torej oni človek, ki deluje tako, da so vsi njegovi čini npravno dobri.

V soglasju med razumom in voljo; med npravnimi resnicami ter delovanjem človeka, v tem soglasju vidimo torej zakon, ki stvarja v človeku značaj!

* * *

Ali pa nosi človek tako soglasje že od narave v sebi? Takó lepó je, takó vzvišeno, takó idealno! Ne, ne nosi ga v sebi! Vsak more že iz lastne skušnjje to priznati. Zakaj vpraša vendar že Aristotel: *„Διὰ τί ἄλλο νοεῖ καὶ ποιεῖ ἄνθρωπος?“*¹⁾ In kaj priznava Ovid? — — video meliora proboque. Deteriora sequor.²⁾ — Da, da, takó je! Kolikokrat nam vendar teží volja po ravno nasprotnem, kar je razum za pravo spoznal! Kolikokrat se vendar pregrešimo proti razmerju, ki naj bi vladalo med nami in Bogom; kolikokrat prestopamo zakone, ki določajo pravo razmerje med nami in bližnjiki; kolikokrat delujemo vendar proti smotrenosti, ki naj bi prevevala vse naše življenje! — Zakaj vse to? Kaj vstvarja v človeku nesoglasje med voljo in npravnimi zakoni? Kje je vir vseh zmot, ki rušijo pravi njegov značaj? —

Vir tičí v tem, da se človek v svojem bivanju precenjuje.

¹⁾ *Προβλήματα* — séct. XXX. odst. 12. — (v pariški izdaji; 1857; 4. zv. str. 271 —)

²⁾ *Metamorph.* VII. knjiga 19/20 stih.

Splošen, za vsa bitja veljaven zakon je, da se protivijo smrti, da se protivijo svojemu razpadu in raztvoru sploh. Vsako bitje se skuša ohraniti v sebi svojskem bivanju; vsako si v tem oziru želi najboljše, vsako nujno ljubi samo sebe. To teženje po spolnitvi, po pobleženju samega sebe, ta ljubezen se javlja n. pr. v živalih v njih nagonu, ki jih uči vedno le to izbirati, le takó živeti, kakor je njih naravi najprikladnejše. Zato delajo živali vedno tudi svoji naravi somerno; nikdar se ne pregrešijo proti njej.

Vse drugače je pa to v človeku. Njemu ní znanje onih potov prirojeno, ki naj bi hodil po njih takó skozi življenje, da bi se nikdar ne pregrešil proti svoji naravi. Sam s svojim razumom si jih mora stoprav določiti in kot prave spoznati. Spoznava jih sicer vsak v že omenjenih naravnih moralnih zakonih, a da se ne ravna po teh spoznanih нравnih resnicah, temu je kriva najprej njegova umska narava sama, njegova pamet, ki se v samozavesti svojega bivanja želi videti prosto, neomejeno. Zaveda se sicer resnice, da izhaja vse njeno bivanje od Boga, in zaveda se tudi нравnega zakona, da se je treba Bogu v vsem pokoriti, a ljubezen do lastnega bivanja jo nepretržno zavaja, da išče najprej in povsod le samo sebe, le svoje dobro, da se pri tem iskanju samo sebe povišuje in precenjuje. Zato vidimo, kako je umska narava v človeku podvižena oholosti vedno in vedno. Brezumna bitja ne poznajo oholosti, pač pa jo pozna človek. Oholost je za duševnost človeka isto kar sebičnost za njegovo telesnost. Obe koreninita v prevelikem samoljubju lastnega „jaz“-a. Brezumnim bitjem je samoljubje določeno po njih naravi, zato deluje v njih vedno le v pravih, določenih, njih naravi odgovarjajočih mejah. Umska narava v človeku pa samó spoznava, káko bi moralo biti njeno samoljubje, da bi bilo pravo, toda ker spoznanih resnic ne gleda intuitivno v njih izviru, v Bogu, zato ne vplivajo nanjo s tako silo, da bi se jim volja takorekoč morala pokoriti. Le oni, ki si te resnice vedno in vedno predočujejo, ki jih tudi vedno in vedno proučujejo ter skušajo uveljavljati, le taki morejo sčasom priti že tukaž do tega, da se jih stalno zavedajo v vsi njihovi veljavi in strogosti, ter da se jim tudi njih volja pričinja skoraj nehoté stalno klanjati in v njih smislu delovati.

Samoljubje torej zavaja človeka do upora proti Bogu in do prestopanja ter preziranja vseh нравnih zakonov; zato moti vedno in vedno soglasje med razumom in voljo in dosledno tudi bistvo značaja.

Pri vsem tem ima velikansko ulogo še drugi bistveni del človeka, telesnost njegova. Ne le, da si razum v človeku more prisvajati resnico

le potom telesnosti, potom različnih čutov, ki se lahko motijo; telesnost sama je tudi mnogo silnejša kakor duševnost. Čutnost prevladuje v človeku, to je obče znana resnica! To dejstvo je uzrok, zakaj skrbi človek raje in preje za svoje telo; zakaj skuša raje in preje zadostiti željam in mikom svojih čutov kakor pa donašati razumu hrane v spoznavanje. I čutnost stavi svoje zahteve na človeka, a zahteve take, da so mnogokrat v direktnem nasprotju z npravnimi zakoni. One zahteve povzročajo, da vidi razum pravo in dobro tudi tam, kjer ga v resnici ni — — le čuti se laskajo njegovemu samoljubju, in to mu osvetljuje vse z napačno lučjo — — Kaj čuda potem, da stopi i volja sama v službo tega samoljubja, da prične služiti čutnosti in dosledno tudi vsem nebrzdanim strastem. Instinktivno jim sili vedno prinašati novega in novega vživanja, kajti nenasitne so. Volja služi; a ne služi onemu gospodarju, ki je za njega po svoji naravi odločena. ne služi razumu, ampak tlačani telesu potom razuma. Da, potom razuma; samoljubje ga slepi; hoče biti neomejen, a že je omejen popolnoma! Umska narava ne gospoduje več v človeku; telesnost le gospoduje, soglasje med razumom in voljo je popolnoma razdrto; bistvo značaja v človeku vničeno...

Zaman je torej, značaj iskati v človeku, kjer ima tako samoljubje neomejeno gospostvo! — A značaj bi moral vendar vladati v človeku; to zahteva umska narava njegova. Človek bi se moral v vsem, pa prav vsem svojem dejstvom le tako vesti, kakor je njej somerno. Le táko bi moralo biti vse njegovo življenje, kakor mu je določajo spoznane npravne resnice. To je jasno.

Človek spoznava torej, kako bodi soglasje v njegovi naravi; vidi sicer, da mu to soglasje ni prirojeno, a hkratu se tudi zaveda, da mu ni nedosegljivo, ker ni proti njegovi naravi, ampak da je more doseči, ako le hoče.

Ako le hoče! Tu je jedro vsega! — In zakaj bi ne hotel? Saj naloga njegova kot umskega bitja ni samo ta, da stremi le za spekulativnim spoznavanjem resnice, ampak njegova naloga je tudi, da prilagaja s silo svoje volje vse svoje življenje onim praktičnim zakonom, ki jih spekulativno spoznava s svojim razumom kot obvezne za vse ljudi. Ako te naloge ne izpolnjuje, greši proti svoji naravi, stvarjajoč v sebi nesoglasje med razumom in voljo. —

Volja je, kakor smo že videli, pri teženju za predmeti, ki imajo znak dobrega na sebi, popolnoma prosta. Lahko služi čutnosti, lahko služi razumu. Prva služba je lažja, druga težja; toda prva ne odgovarja umski naravi človeka. Da dejstvuje človek kot človek, t. j. kot bitje, ki

ima razum in voljo, tedaj se mora v njem volja klanjati razumu. In to more volja, ker je prosta; a pomaga ji pri tem še druga njena posebnost. Ta posebnost obstoji v tem, da si more volja v svojem hotenju dajati sama sebi energije. V svojem hotenju se lahko javlja silneje, krepkeje, samó ako le hoče. Lahko more torej hoteti, in sicer stalno hoteti, le v gotovih določenih smerih, ki si jih je razum prosto izbral. In v takih smerih si more z navedeno svojo posebnostjo pridobivati neko ročnost, tako da more sčasom v njih obsegu lažje hoteti, kakor pa spočetka; ona more torej v gotovih smerih samó sebe vzgajati.

To je za človeka velikega pomena. S tem mu je popolnoma omogočeno, da stalno naklanja voljo k praktičnim resnicam, ki jih je razum kot take spoznal, ter da v smislu istih resnic tudi vedno deluje. Omogočeno mu je, stalno brzdati vse pojave precenjujočega se samoljubja; omogočeno mu je, stalno premagovati oholost, sebičnost, strasti; omogočeno mu je torej, stalno stremiti za onim idealnim soglasjem, ki naj bi vladalo med voljo in pametjo. Vse je od volje odvisno! Da se približa idealu, se mora boriti za resnice razuma proti mikom in vplivom samoljubja. Tu, v tem vednem valovanju volje med vplivi in miki samoljubja in njenim teženjem za soglasjem z razumom, tu je jedro onega neprestanega boja, ki razburja vsako človeško srce; tu tiči tudi skrivnost, zakaj je v ljudeh tako malo pravega soglasja med razumom in voljo, zakaj je tako redko dobiti pravi značaj...

Kajti težak je boj volje proti samoljubju, proti oholosti, proti sebičnosti, proti strastem. Toda kakó naklanjaj človek svojo voljo stalno k takemu boju, k takemu nepretržnemu teženju po značaju; kakó naj kroti silna nagnenja svojega samoljubja; kako naj si postavlja zapahe pred mike onega vživanja, ki prinaša slast in vse razkošje njegovemu animalnemu delu, njegovi telesnosti, ako ne priznava duševnosti v sebi? — Kako naj straži noč in dan vse gibke svojih čutov; kako naj vstraja pri soglasju med razumom in voljo in naj je vzdržuje v vseh slučajih, ako on sam ne priznava bitja nad sebojiki vidi in vpošteva ves njegov trud, vse njegove boje; bitja, ki mu obeta plačilo za vse zatajevanje in konečno popolno soglasje med voljo in razumom, ako vstraja do konca? Kaka naj si vendar more človek pridobivati značaj, ako zanika bivanje Boga; ako Boga ne vpošteva nikjer pri svojem življenju in delovanju?

Jasno je, da je v takih okolnostih značaj nemogoč! —

Človek si mora torej pravo, lepo, kolikor možno popolno soglasje med razumom in voljo vzgajati. Značaj, ki odgovarjaj njegovi naravi, si mora privzgojiti!

* * *

Da moremo bolje razumeti, kam meri prav za prav vzgajanje soglasja med razumom in voljo, preiščimo še na kratko, kakó se mora javljati v človekovem praktičnem delovanju in kateri so glavni momenti, ki je določajo. —

Beseda soglasje sama nas že opozarja na to; kajti rabimo jo le tam, kjer vidimo množino različnih delov spojenih v sovršeno celoto. Krasna v slogu zidana stavba obstoji iz delov, ki se jako, jako razlikujejo med seboj, a vendar spojeni v stavbo tvorijo prekrasno celoto. Z besedo soglasje izražamo torej zmerom enotnost v mnogovrstnosti. Enotnost v mnogovrstnosti dobimo pa le tedaj, ako temelji vsa mnogovrstnost v gotovem določenem redu; zato je v tem slučaju enotnost isto kar red. Iz soglasja med razumom in voljo mora torej izvirati gotov red, ki se mora javljati i v človekovem zunanjem delovanju. Čim popolnejši red je bo torej preveval, tem popolnejše soglasje bo tudi vladalo med pametja in voljo človeka. Iz popolnosti zunanjega reda moremo torej vedno sklepati na popolnost notranjega seglasja in dosledno tudi na kakovost značaja, ki človeka že prevladuje.

Vsak red pa se javlja v smotrenosti. Ako pravimo, da je nekaj v redu, tedaj hočemo vedno hkratu tudi izraziti, da je tam vsaka reč na svojem mestu, da služi vsaka reč določenemu smotru.)¹⁾ Brez smotrenosti si sploh reda niti misliti ne moremo, kakor tudi obratno smotrenosti ne brez reda. — Iz reda v človekovem delovanju nam more torej sijati smotrenost nasproti; vse njegovo delovanje mora biti smotreno; ako ní smotreno, ní reda v njem, ní tudi pravega soglasja med razumom in voljo.

Kak bodi red in kaka bodi smotrenost v življenju človeka sploh, da odgovarjata soglasju med razumom in voljo, to določajo naravni moralni zakoni, ki smo jih že zgoraj omenjali. Ti zakoni ne zahtevajo samo od človeka, da časti na edino pravi način Boga, oziroma da preiskuje, kje in kakšen je ta edino pravi način, ampak zahtevajo tudi, da živi njim somerno i kot član človeške družbe. Toda tako članstvo podaja posameznikom gotova mesta, ki naj jih v prid vse družbe izpoljujejo; z drugimi besedami: človek je npravno obvezan

¹⁾ Sv. Tomaž, S. Th. I. 2. — Quest. 102, Art. 1. —

izpolnjevati članstvo v človeški družbi z gotovim poklicem.

To družbo tvorijo pa navadno njegovi rojaki, jo tvori narod, kateremu on sam pripada. — Brez poklica ne more nikdo koristiti svojemu narodu; tak ni samo za narod izgubljen, on narodu celo škoduje. Njegovo življenje nima smotrenosti; v takem človeku ne more bivati značaj. Kdor ljubi svoj narod, in to zahteva že nravni zakon, ta se bode pripravljaj najprej in pred vsem za svoj poklic.

Bog, poklic, narod, to so torej oni trije činitelji, ki določajo praktično delovanje človekovo. Njim se mora človek pokoriti; njim somerno se mora javljati i soglasje v njegovi umski naravi med razumom in voljo. Iz razmerja, ki je ima človek v svojem delovanju do njih, moremo vedno z lahkoto sklepati na njegov značaj. Ti trije činitelji določajo tudi ves red, vso smotrenost pri človeku. Vzgajanje soglasja med razumom in voljo, to se naslanja na Boga, se giblje v mejah poklica, teži k delu za narod.

Soglasje pa med svojim spekulativnim in svojim praktičnim življenjem, to divno soglasje si mora človek pridobivati. Značaj si mora privzgojiti! A zopet je treba povdariti, da je vse le od volje odvisno. Kdar si hoče priboriti značaj, ta si mora nujno vzgajati voljo!

In tako nam je sedaj mogoče, podati opredelitev značaja: značaj je privzgojeno stalno teženje volje k nravno dobremu. To bi bila njegova opredelitev z njegove formalne strani, t. j. ako vzamemo značaj čisto abstraktno. Materijalno pa bi bil značaj vsak človek, ki si je privzgojil stalno umskinaravi odgovarjoče soglasje med svojim mišljenjem in svojim delovanjem.

Kakor vsak vidi, sta si v bistvu obe opredelitvi popolnoma jednaki; obe izražata le soglasje med razumom in voljo. I formalna i materjalna opredelitev značaja pa mora biti tudi iz dotukajšnjega razpravljanja že vsakemu jasna; jasno je zakaj imenujemo v prvi opredelitvi značaj stalno teženje volje; ako ni pri tem teženju stalnosti, ne more biti soglasja med razumom in voljo; jasno je dalje, zakaj imenujemo isto teženje privzgojeno. To teženje ni prirojeno; človek si je mora z vzgojo prisvojiti; in sicer sam; ako noče, ga do tega nihče ne more s silo privedi; in dalje more le on samega sebe vzgajati; žival m tega ni mogoče; one se morejo le dresirati, t. j. prilastiti si morejo gotove ročnosti pod vplivom zunanjih činiteljev; zato

je značaj izključen pri njih; mesto njega imajo nagon — Dalje stoji v opredelitvi „k nravno dobremu“. Nravno dobro, in kar nravno dobremu nasprotuje, je vedno predmet spoznavajočega razuma. Človek more vedno dovoljno spoznati — seveda so tudi izjeme v gotovih slučajih —, kateri čini naj bi bili dobri in kateri slabi. Dobri so le tedaj, kadar se strinjajo s spoznanimi nravnimi resnicami. Zato ne odgovarja značaju noben čin pri človeku, ako je v nasprotju s kakim nravnim zakonom, in se razum tega zaveda.

Tudi druga opredelitev je jasna v vseh svojih terminih. —

Sedaj nam je mogoče razumeti tudi one zaključke, ki smo jih dobili pri etimološki raziskavi besede značaj. Sedaj vidimo, kako pristoja ta beseda res z vso pravico edino le človeku. Kajti le on je tako aktiven in tako pasiven, da more hkratu i delovati kot značaj i nositi sebi vtisnena vsa ona svojstva, ki neovrgljivo dokazujejo bivan je značaja. To aktivnost in to pasivnost mu podaja njegova volja, ki je vedno aktivna, v kolikor more naklanjati razum in sensitivevne zmožnosti v človeku k njim svojskemu delovanju, v kolikor more tudi sama sebi v svojem hotenju dajati energije; in ki je pasivna, v kolikor more nujno hoteli le dobro, dasi je pri izbiranju dobrega zopet popolnom a prosta.

V kolikor je volja aktivna, vzgaja in vzdržuje v človeku značaj; v kolikor je pasivna, se pokori privzgojenemu stalnemu soglasju med njo in razumom, se klanja značaju.

III.

Preostaja sedaj še a posteriori izkazati, je li naša opredelitev značaja prava ali ne.

Kedaj pričenjamo torej v človeku splošno iskati značaj? Iz vsakdanje skušnje smo že zgoraj doznali, da delamo to pri posameznikih tedaj, ko so stopili v mladeniško dobo, pri dijakih specijelno tedaj, ko pričenjajo svoje vseučiliško življenje. Zakaj? Gotovo le radi tega, dasi se tega niti ne zavedamo vedno, ker imajo tedaj že dolgo vrsto šolskih let za seboj; mnogo, mnogo časa so preživeli pod nadzorstvom v zgojiteljev; razum in volja sta jim že jako razvita. Nehoté pričakujemo torej od njih, da so si že privzgojili značaj...

Dijaki, ki so bili leta in leta vedno skupaj, se tedaj kot abiturijentje poslavljajo drug od drugega, da živi odslej vsak zase smotreno življenje v določenem, izvoljenem poklicu; zato pričakujemo nehoté pri njih značaj...

Vsak prizna, da je tako, a vse to izraža tudi zgorajšnja opredelitev značaja. —

Jasno nam je dalje tudi, zakaj ne pripisujemo značaja dojenčku. Dasi odgovarja življenje, ki le on živi, popolnoma duševnemu principu, ki je v njem, vendar ni značaja v njem. Značaja ni v njem radi tega, ker nista pričela še v njem delovati razum in volja; življenje, ki je on živí, odgovarja le sensitivnim in vegetativnim zmožnostim, ki izvirajo sicer istotako iz njegove duše, kakor razum in volja, ki so pa za stvarjanje značaja istega pomena, kakor pri živalih. Razum in volja sta torej vedno absolutni predpogoj značaja in neznačaja.

Zato gledamo pri določanju značaja pred vsem vedno le na pravo soglasje med razumom in voljo. To moremo najlepše razvideti iz načina, kako presoja človek življenje in delovanje svojega sočloveka.

On je nedosleden! Evo eno takih sodb; in izraziti hočemo ž njo, da se dotičniku v njegovih izjavah ne more zaupati. Danes trdi to, kar je včeraj zanikal, in jutri bo zopet govoril drugače; različni njegovi čini se ne strinjajo z besedami njegovimi. Iz tega vsega sklepamo, da tu ni značaja; in sicer sklepamo to prav natanko v smislu opredelitve, ki smo jo podali o njem. —

Njegov značaj je podel! Druga taka sedba, ki je prisojamo onim, ki stojé kot sebičneži v očitnem nasprotju z nravnimi zakoni. Kdor prelamlja dano besedo; kdor je nezvest; kdor tira resnico-lepoto v blato, t. j. kdor zapeljuje nedolžne deviške duše, temu pravimo vedno, da je podel; tak je daleč, zelo daleč od značaja. —

Koristolovec; hinavec! Psovke za človeka, ki vohuni in izdaja, ki laže in obrekuje, ki se laska in klečeplazi, ki dela vse to samo radi tega, ker mu to „kaže“, ker mu to „nese-; takemu brusimo v obraz besede koristolovec, hinavec, izrekajoči mu hkratu, da nima značaja, ker dela vse drugače, kakor bi moral delati. —

Njemu je zelo podoben oportunist. On se ravna po vetru, ki piše od zgoraj. On misli, dela, govori tako, kakor piha ta veter; on je v človeški družbi to, kar klopotec na drevesu: klopoče in se vrtil v ono stran, ki piha veter vanjo; človek je brez lastnega mišljenja — brez značaja.

Sem spadajo tudi oni, ki kupčujejo s svojim prepričanjem. Samó da si pridobé kako vplivno mesto ali slavo in čast, da si pridobé bogastva, prodajajo svojo vero; hodijo, dasi brezverci v srcu, v cerkev k sv. sakramentem i. t. d. — Sem spadajo i. oni, ki izdajajo narod in narodnost svojo, ker imajo pri tem svoj dobiček; ker vidijo v tem edino

sredstvo, da se morejo vzdržati na površju; to so izdajice, to so prave potvare vsakega značaja.

Popolnoma jednake zaključke si dobi vsak, ako raziskuje še druge podobne izraze. Sem spadajo „vmazane, nizke duše“; sem spadajo „vetrnjaki;“ pa tudi taki, ki se izražamo o njih, da niso trdni v svojih načelih; ki jim očitamo, da se bojijo priti z barvo na dan, ali da se ne upajo, povedati svojega mnenja i. t. d. — Ako se pa vprašamo, zakaj jih imenujemo tako, tedaj moramo konečno vedno le priznati, da le radi tega, ker ne odgovarjajo značaju, kakor smo ga opredelili.

Sploh smatramo vse nelepe lastnosti, ki jih zapazujemo v kakem človeku, in naj bodo še tako neznatne, vendarle kot neki četudi le majhen nedostatek v značaju, ki bi ga moral dotičnik imeti. Takoj se zavedamo, da takemu značaju nekaj manjka; hkratu pa čutimo tudi, kakó bi se moral dotičnik vesti, da bi se bolj približal bistvu značaja.

Ravno tako ne vidimo popolnega značaja v človeku, ki ne pozná reda in smotrenosti v svojem delovanju. Red in smotrenost sta tukaj, kakor smo videli, znak pravega soglasja med razumom in voljo. — Človeku brez določenega poklica ne bode sploh nikdo prisojal lepega značaja. Vsakdanja skušnja uči, kaj le more biti tak človek. On je ali razuzdanec, čegar življenjski smoter je le vživanje; ali pa človek, ki živi tja v en dan; ali je celó orodje, ki služi različnim ljudem v različne svrhe. Res bitje je tak človek, ki je vredno največjega pomilovanja, a hkratu tudi največjega zaničevanja; izgubljeno, po svoji lastni krivdi izgubljeno življenje je tako bitje...

Pa tudi pri onih, ki sicer delujejo v svojem poklicu, ne vidimo lepega značaja, ako ne delujejo poklicu primerno. Uradnik n. pr., ki bi hodil bolnike obiskovat in bi zato zanemarjal svoje stanovske dolžnosti, bi ne zaslužil nikdar naziva značaj. — Dijak, ki iz različnih uzrokov zanemari svoje delo v institutu ter ne hodi k potrebnim predavanjem, ki po lastni krivdi odlaša izpite vedno in vedno ter jih celó ne dela, ta bi ne živel svojemu pohlicu primerno, on bi ne živel značajno...

Kako bistro je vendar naše oko v tem oziru pri človeku sploh, ki ima po svojem poklicu odmerjen, določen delokrog. Čim bolj je kdo izobražen, tem večjo smotrenost pričakuje vsak v njegovem življenju. Instinktivno čutimo, da bi moral biti značaj v človeku tem popolnejši, čim popolnejša je izobrazba njegovega uma. Marsikaj zamerimo zelo izobražencu, česar pri neizobražencu niti ne opazimo. Tu se vidi, kakó naravno je človeku, vezati delovanje volje z razumom. Kjer se je um temeljiteje pečal z resnico ter se vglabljal vanjo, tam pričakuje vsak

ravno radi tega večje soglasje med njim in voljo; tam upamo vedno najti silnejšo voljo, lepši značaj — — —

Zato tudi vidimo, da se celò neuko ljudstvo navdušuje ob smotrenosti, ki jo vidi v kakem visokem in vzvišenem poklicu. Kako bistro je njegovo oko posebno pri duhovniku! Čim popolnejši je ta, čim popolnejše umeva dolžnosti in zahteve svojega poklica, tem večji je njegov vpliv pri ljudstvu! — Ljustvo vidi moža v svoji sredi, ki mu je uzor!

Da, da, smotrenost in značaj sta si v najožjem sorodstvu! —

Vsakdanja raba besede značaj nas torej uči, da jo res spajamo s pojmom, ki smo ga dobili v analitski raziskavi. Toda ugovarjati nam utegne kdo, da se to ne godi vedno, kajti značaju pridevamo zelò mnogokrat besede lep, grd i. t. d., torej pojme, ki so si docela nasprotni. Iz tega bi sledilo, da ima značaj generičen pomen, ki se specificira po različnih pridevkih. — Toda pogledjmo, kaj mislimo prav za prav, izgovarjajoči; grd, podel..., lep, vzvišen... značaj. Kdo je n. pr. grd značaj? — Človek je, ki ne živi tako, kakor zahtevajo нравni zakoni, ki deluje torej drugače, kakor zahteva njegova umska narava; z drugimi besedami: tak človek nasprotuje popolnoma pojmu, ki smo ga zgoraj določili za značaj. Besede grd, slab, podel... zanikajo tukaj naravnost vse ono, kar tvori bistvo značaja, ter imajo isti pomen, kakor nikalnica sama. Vsak prizna, da je tako; slab, grd značaj je isto kar neznačaj. S takimi pridevki torej ne specificiramo pojma značaja, ampak izražamo samo njemu nasprotni pojem. — To je še bolj razvidno iz rabe besede nedosleden. Te besede ne družimo nebenkrat z besedo značaj, ampak večemo jo naravnost s človekom, ki jo zaslučuje. Gotovo delamo to le radi tega, ker ne more biti značaj sam nikdar nedosleden; saj bi bilo to isto, kakor označevati red z besedo nereden. Red ostane vedno le red; ako ni red, tedaj je slab red, je nered; ako ni značaj, tedaj je slab značaj = neznačaj.

Iz vsega tega moremo razvideti, da beseda značaj nima generičnega pomena; ampak v vseh slučajih ima vedno isti specifičen pomen in sicer tak, kakor ga podaja naša opredelitev.

Kaj pa hočemo z izrazi: lep, velik, vzvišen... značaj? Tudi tukaj ne stvarjamo ž njimi nikake specifikacije. Lep značaj je vedno človek, ki živi v smislu нравnih zakonov. Ako govorimo: Da, on je značaj! ali: „On je lep značaj“, tedaj izrekamo vedno isto sodbo. Pridevki lep, krasen, velik, vzvišen... poveljučujejo torej samó značaj, a mu kot takemu ničesar ne prinašajo. Ž njimi dajamo takorekoč odduška onim vtisom in občutkom, ki jih vzbuja v nas lepota značaja. Takó-le si moremo

najlažje razložiti, zakaj imenujejo različni ljudje isti značaj z različnimi pridevki.

S pridevki torej, ki so pojmom dobrega in lepega nasprotni, izražamo vedno le negacijo značaja, dočim ga z onimi, ki nam v različnih stopinjah razodevajo dobro in lepo, vedno povečujemo.

* * *

Zelo mnogokrat se zamenjuje značaj s temperamentom. Kolikokrat slišimo: „On ima sangviničen, vesel, tih, miren ... značaj“, a vendar ne misli nikdo pri tem na pravi značaj, ampak le na temperament.

Med obema je jako velik razloček. Temperament je človeku prirojen; vsak ima že od rojstva svoj poseben temperament; značaj pa ni človeku nikdar prirojen; vsak si ga mora šele privzgojiti. Lahko ima marsikdo vesel temperament, a je hkratu podel značaj; lahko je marsikdo mirnega, tihega temperamenta, a nestalnega, vetrnega značaja. Temperament je zelo mnogokrat kriv, da sodimo značaj v človeku mileje, kakor bi ga morali; da, zgori se, da imenujemo njegov značaj s pridevkom, ki pristojata samo temperamentu; od tod: sangvinični, veseli ... značaji. Toda s takimi pridevki zakrivamo le njegov pravi značaj; a da je to le v kvar resnici, le v škodo pojmom, da se s tem le občinstvo vara, to lahko vsak uvidi. —

Kar je pri vsem tem resnično, je le to, da daja temperament značaju neko posebno pribojo. Zato vidimo, da se značaji razlikujejo med seboj po temperamentih. Lahko je kdo lep značaj, a živi le vedi, le molitvi, rad je tih i. t. d.; a lahko je zopet kdo tudi lep značaj, a ne more biti nikdar miren; vedno je v delu: sedaj govori, sedaj piše, sedaj leta okrog i. t. d. — Nekateri so zadovoljni s skromnim delokrogom; drugi načelujejo celim narodom. — Duševno obzorje ne sega pri nekaterih čez domače griče; drugi objemljejo s svojim delom in s svojim vplivom ves svet, celo človeštvo; a značaj more biti pri prvih i drugih vedno isti; i v prvih i v drugih se more javljati lepo pravo soglasje med razumom in voljo.

S pridevki, ki jih prisojamo človeku radi njegovega temperamenta moremo torej govoreči o značaju, samo izraziti, v kakej smeri takorekoč se on v svoji celoti giblje; a paziti, zelo paziti je treba, da ne varamo ž njimi samih sebe in drugih! —

Najbolj se zlorablja pa beseda značaj v izrazih kakor „njegov značaj je čist kot kristal, čist kot zlato“. Beseda čist bi morala meriti na značaj res lep, res dober; a slišimo in čitamo, da se pripisuje zelo

mnogokrat ljudem, ki raslužujejo vse preje kakor besedo čist. Kolikokrat vidimo, da se delovanje ravno takih „čistih značajev“ osredotočuje le v namenu, bližnjega odvajati od resnice in ga poditi v dvome, v zmote ter ga tirati v isto življenje, ki se nahajajo sami v njem.¹⁾ Radi bleščeče zunanosti, radi slučajno precejšnih umskih zmožnosti se prištevajo dandanes mnogokrat čistim značajem ljudi, čijih notranjost je gabna skoz in skoz; ki so od značaja tako oddaljeni, kakor je oddaljena resnica od laži. Tako zmedeni so postali že pojmi! —

Tej zmedenosti je deloma kriva tudi okolnost, da izražajo mnogi z besedo značaj le skupnost lastnostij, ki se nahajajo v posamezniku. Zadošča jim, da ima kdo že značaj, samò da ni že tat, ropar ali kaj podobnega. In ker hoče vendarle tudi dandanes biti vsak značaj, in ker se ljudje bojé, drug drugemu zameriti, zato si pripisujejo drug drugemu značaj i taki, ki jih imenujejo drugače vsi neznačajne. Seveda si ga pa pripisujejo z isto pravico, kakor se imenujejo razuzdanci npravno dobre in plemenite ter se čutijo smrtno razžaljene, ako se drzne kdo, povedati jim resnico v obraz. — Skupnost lastnostij v človeku ne tvori še nikdar njegovega značaja. Tu velja isto, kar je bilo že povedano gledé temperamenta! —

Ravno takò krivo je, pripisovati značaj človeku, ki podaja samò gotovo doslednost v svojem delovanju. Ako kateri odločno zagovarja napačne nazoze, ako celò po takih nazorih živi, že se dobé ljudje, ki imenujejo njegovo postopanje značajno, njega samega pa značaj. Toda napačno, popolnoma napačno se prideva takemu človeku naziv značaj, kajti on ne živi, kakor zahteva njegova narava. Kaj bi vendar postalo iz človeštva ako bi bili vsi materialisti in bi vsi odločno živeli, kakor zahteva tako stališče? Kaj bi postalo iz človeštva, ako bi vsi odločno živeli v smislu zaključkov iz kategoričnega imperativa?²⁾ Kaj, ako bi živeli tako, kakor uči evolucionistična etika?³⁾ Kaos bi nastal v človeštvu; in človeštvo bi moralo v kratkem času poginiti. Ravno to pa dokazuje, kako protinaravni so vsi taki nauki, kako nasprotni človeku! — Ne, nikdar niso ljudje značajni, ki nočejo spoznati naravnih moralnih resnic, ampak si izmišljajo za človekovo delovanje tem resnicam nasprotna

¹⁾ Prim. „Hrvatska Straža“, god I. sv. 1., str. 139, kjer je za ta slučaj citirana kričeča primera iz „Vijenca“, god XXXIV str. 174. — Prim. dalje v isti „Hrv. Str.“ str. 142—143, br. V. —

²⁾ Prim.: Otto Willmann: Geschichte des Idealismus, III. zv. Braunschweig 1897; str. 478 i. d. —

³⁾ Prim.: Vict. Cathrein S.J. „Die moderne evolutionistische Weltanschauung in ihren Consequenzen“ v „Stimmen aus Maria-Laach“; let. 1903, str. 164—182. —

načela ter v smislu takih načel i sami živijo i hočejo, da bi drugi tako živeli. Lahko jih imenujemo odkrite, odločne, dosledno, a nikdar značajne! — Značaju so podobni, kakor je mrlič podoben človeku. Oba imata sicer isto zunanjo obliko, toda evo bistveni razloček med njima: mrlič obstoji iz same mrtve snovi; človek pa ima življenje, ima v telesu tudi dušo. Ravno tako je z onim, ki hoče biti značaj, a živi in deluje v smislu napačnih načel. Odkritost, odločnost, doslednost, te zunanje lastnosti so mu morda skupne s pravim značajem; toda duh, ki stvarja pravi značaj, ta je v njem popolnoma zamrl. Tako daleč je od značaja, kakor je življenje daleč od smrti Takega človeka moremo sicer spoštovati, ker vidimo v njem neki odsvit pravega značaja; toda saj spoštujemo tudi mrliča radi njegove človeške podobe...

Mnogokrat slišimo, da se očita neznačajnost takemu, ki je premenil svoje svetovno ali versko naziranje.

Prej je bil protestant, sedaj je katoličan — torej je neznačajen!

Prej se je pajdašil z naprednim, s čisto-narodnim, z radikalnim dijaštvom, sedaj je v „Danici“, „Zarji“..., torej — neznačajen! — I. t. d.

Kaj si imamo misliti sedaj o takih sodbah, oz. obsodbah?

Kdor je razpravico do tukaj pazno čital, ta bode takoj vedel, kako ima soditi o njih.

No, taki vsi niso in ne morejo biti nikdar neznačajni! Kakó more biti vendar človek neznačajen, ki se je nahajal v zmoti, ki jo je pa po srečnih okoliščinah kot tako spoznal in se je krepko otrešel? Mar ne ravna dotičnih takó, kakor zahteva narava njegovega razuma? Mar ne ravna ravno tak značajno, plemenito? „Errare humanum est, sed in errore perseverare — to je — stultum“, to je proti razumu, to je neznačajno! — Ako kateri izmed protestantov, liberalcev i. t. d., ako kateri tudi izmed naprednih, čisto narodnih dijakov spozna, da se nahaja glede razmerja, ki bi je moral imeti da Boga, in gledé zaključkov in posledic, ki bi jih moral dosledno iz takega razmerja izvajati, na krivi poti, mar naj bi obstojal njegov značaj v tem, da bi proti pravemu spoznanju hodil še dalje isto krivo pot? Ne, skrajno neznačajen bi bil, ako bi takó delal! — In koliko je takih, ki jo hodijo — iz bojazni na morebitne sledeče odkrite ali prikrite napade svojih „prijateljev“, ki se izgovarjajo s tolikimi in tolikimi, največkrat do-cela brezpomembnimi oziri, da morejo ostati še dalje na poti „sladkega miru“, t. j. na poti breznačelnosti; koliko je takih tudi med slovenskim dijaštvom...

Seveda, neznačajen bi bil gotovo oni, ki bi iz koristolovnih ozirov menjaval svoje mišljenje in svoje prepričanje, toda o takih smo že govorili. —

* * *

Opredelitvi značaja odgovarja torej popolnoma postopanje človeka, ki prilagaja svoje življenje in svoje delovanje naravi svojega razuma. — Zato imenujemo lahko v polnem pomenu besede svetnike katoliške cerkve lepe, dobre značaje. Saj je bilo vendar vse njih življenje posvečeno le resnici, le hrepenanju, njo vedno bolj in bolje umeti, le neprestanemu, silnemu teženju, spoznani resnici vse svoje delovanje prilagajati. S tem hrepenanjem, s tem teženjem so živeli, so se spopolnjevali, so umirali... Zato so se pa tudi najbolj približali uzoru popolnega značaja; ravno zato so postali tudi svetniki. In tu moremo hkratu i videti, da je stremljenje po značaju v bistvu isto, kakor približevati se Bogu, ki je absolutno popolen uzor vsakega značaja, vsega soglasja. Res, da! človek je vstvarjen po podobi Božji —

Z vso pravico pa lahko prisodimo tudi Sokratu, Platonu, Aristotelu i. t. d. lep, dober značaj. V njih vidimo može, ki so med poganstvom isto kar svetniki med krščanstvom. Tudi njih življenje je bilo posvečeno le stremljenju, resnico vedno bolj spoznati in po spoznani resnici delovati!

In kdo bi ne videl tudi v Penelopii, v tej dražestni, mili ženski postavi grške narodne poezije, lepega, za pogansko dobo res vzvišenega značaja? V najbolj težkih in zamotanih razmerah ostaja vedno zvesta svojemu sopregu, dasi dvajset let ne ve, je li on živ ali mrtev. Da, to je žena-značaj, ki bi se lahko po njem zgledovala marsikatera modernka...

Sedaj moremo konečno tudi jasno odgovoriti, so li bili možje, kakor n. pr. Hus, Zwingli, Giordano Bruno i. t. d., ki so umirali za svoje mišljenje značaj ali ne. Hus je umrl na grmadi, ker ni hotel odstopiti od svojih nazorov. Kaj naj si mislimo o njegovem značaju?

Vemo že, kaj je bistvo značaja; vemo tudi, da ni značaja, kjer prevladuje samoljubje.

Hus je zavrgel nauke katoliške cerkve; prisvojil si je druge ter jih pomnožil s svojimi lastnimi; zakaj vse to? — Nočemo se dotikati njegovega odpada samega; vprašamo samó, zakaj je Hus odpadel, zakaj je umrl? Odgovor na to vprašanje dobimo v vsaki zgodovini.

Hus je bil neizrazno strasten; samoljubje v podobi duševne oholosti ga je docela obvladovalo. Zato je vedno le napadal, le kritiziral; njegova je morala povsod veljati; vse je hotel le sebi vkloniti. Vstvaril si je lastne nauke, a ne iz ljubezni, iz teženja do resnice; strast le jim je bila podlaga; iz nje, iz njegove oholosti izvirajo vsi.¹⁾ Strast ga je slepila,

¹⁾ Prim.: Dr. Fr. Kryšůfek: Všeobecný církevní dějepis; II. del, 2. zv., v Praze 1889, str. 677 i. d. — Tu pravi pisatelj o njem: „V tom, co za své náhledy přijal, byl

da jih ni preklical pri cerkvenem zboru v Kostnici; v svojih zasebnih pismih je cerkveni zbor le smešil in napadal;¹⁾ zaslepila ga je celó takó, da je v svoji brezmejni domišljavosti zabrusil vsem zborovateljem psovko v obraz, da so farizeji.²⁾ Ni se hotel vkloniti; ni hotel svojih zmot v miru spoznati ter jih preklicati, ampak v svoji trmi se je raje odločil za smrt. A ravno zató ni njegova smrt smrt mučenika, ki umira v vsej ponižnosti za prepričanje svoje, ampak smrt fanatika, ki se boji za svojo slavo; ki se boji ponižanja; ki raje umre, kakor se vkloni resnici. To je smrt trmastega oholeža, popolnoma podobna smrti trmastega sebičnega skopuha, ki umira glada, samó da si začuva v zamrlih, okoščenelih pesteh srebrnjake nedotaknene — — Tak značaj ni značaj; to je le njegova pokveka; tak značaj je grd značaj, in tak značaj je bil Husov značaj!

Isto se da pokazati tudi pri drugih odpadnikih, ki so morda za svoje naziranje trpeli ali celo umirali. Isto velja tudi za Luterja; za našega Trubarja, Dalmatina i. t. d.

Vedno in vedno je le samoljubje, sedaj v tej, sedaj v onej obliki krivo, da ljudje padajo v zmote; da odpadajo od resnice. Odpadniki, izdajice niso nikdar značajni! —

Kako drugačen je značaj Sokratov!³⁾ Tudi on je umrl obsojen. kot žrtva svojega mišljenja.⁴⁾ In vendar kako bistveno se razlikuje njegova smrt od smrti Husove!

Kak mir seva iz zadnjih ur njegovega življenja!

A bil je Sokrat tudi mož, ki je mogel Ksenofont pisati o njem, da ni nikdar ne slišal ne videl kdo, da bi on kedaj govoril ali učinil kaj slabega;⁵⁾ mož, ki je mogel reči o sebi, da ni delal vse svoje življenje ničesar drugega, kakor le razmišljal, kaj bi bilo dobro in kaj slabo, da

nepoddajným a uputným, a zpíral se proti každému jinému přesvědčení... proto vyznamenával se svou neposlušností ke všem církevním představeným, neuznávaje nad sebou žádného soudce na zemi leč Písmo sv., však jenom tak, jak sám je vykládal.“ —

¹⁾ Prim.: Dr. C. J. Hefele: Conciliengeschichte, Freiburg v B. 1869; VII. zv. str. 187, 189—190. —

²⁾ Prim.: Dr. Heinrich Brück: „Lehrbuch der Kirchengeschichte“, 2. Aufl. Mainz 1877; str. 527. —

³⁾ Prim.: Ksenofont: „Spomini na Sokrata“; 4. knjiga, 8. pogl., zadnji odstavek, kjer je kratka, a krasna slika njegovega značaja. —

⁴⁾ Na polju zgodovine grškega modroslovja vsem znani Dr. Ed. Zeller pravi v svojem delu: „Grundriss der Geschichte der griechischen Philosophie“. V. Aufl. 1895, str. 101, gledé njegove smrti: „Seine Hinrichtung ist vom rechtlichen und moralischen Gesichtspunkt betrachtet, ein Justizmord; vom geschichtlichen ein grober Anachronismus.“

⁵⁾ Prim.: Ksenofont, o. c. 1. knjiga, 1. pogl., 11. odstavek. —

je mogel potem le dobro isvrševati;¹⁾ mož, ki je toliko duš izvlekel iz grdega, slabega življenja ter jih spravil na dobra pota;²⁾ mož, ki je navzlic vsemu temu le Bogu pripisoval vso modrost, sebi pa samó zavest, da nič ne ve;³⁾ mož konečno, ki je pred obsodbo rekel svojim rojakom, da hoče navzlic vsej ljubezni, ki jo goji do njih, vendarle Boga bolj ubogati, kakor pa ljudi...⁴⁾

Da, to je bil svetnik med pogani! —

Zato pa razumemo tudi tisto bajno, čudovito silo, ki jo je imel ta mož na svoje učence. Kar začarani so bili vanj;⁵⁾ a vendar je bila njegova zunanost grda, jako grda. Nič ni pisal, nič ni zapustil; a kje je dobiti filozofa, ki bi bil večjega pomena za duševni razvoj človeštva? Težko ga je dobiti, ako celo nemogoče. Ves nadaljni razvoj modroslovja pri Grkih temelji v njegovih naukih.⁶⁾ Ako bi njega ne bilo, bi tudi Platona in Aristotela težko imeli. In ta dva moža sta zopet položila temelj onemu modroslovju, ki je dospelo na krščanskih tleh v Tomažu Akvinskem do tako veličastne, divne višine.

Kar je Sokrat zapustil, to je bil njegov značaj. V tem se je zrcalilo vse njegovo modroslovje;⁷⁾ iz njega so črpali njegovi učenci. —

Veliki značaji čestokrat ne pišejo mnogo, a imajo vendar velikansko vpliv; ne s snovstveno silo, ampak s silo svoje volje izražajo ta vpliv. Volja je njih pravna — a vse objemajoča sila; njej se klanjajo častitelji, njej se klanjajo nasprotniki, njej se klanja ves svet.

Tako silo vidimo tudi v ustanovitelju krščanstva, v Jezusu Kristusu!

Zakaj se klanja vse človeštvo ravno njemu? Kaj nam podaja vendar njegova oseba? Značaj, značaj nam podaja! Značaj toli lep, toli popolen, da ga mora človek vzljubiti, da ga mora ljubiti z vsem zanosom, če ga le spozna! Najdivnejše soglasje med razumom in voljo nam diha iz njega nasproti. Vsi gibki onega samoljubja, ki se v kvar značaju drugače javljajo v vsakem človeku, so v njem popolnoma premagani in zatrti.

¹⁾ Ksenofont, o. c. knjiga 4; pogl. 8.; odstavek 4. —

²⁾ Ravnotam, knj. 1; pogl. 2.; odst. 2. —

³⁾ Plato. Sokratova apologija; prim. 6. in 9. pogl. —

⁴⁾ Ravnotam, sredi 17. pogl. — Prim. tudi: Platon: Kriton, VI. 46, kjer pravi Sokrat, da je ubogal vedno le razlogom, ki jih je z razmotrivanjem spoznal za najboljše; iz te izjave se naravnost vidi, kako je Sokrat stalno težil le za uravno dobrim.

⁵⁾ Prim.: Plato: Obed (*Συμφοσιον*); odst. 33. proti koncu.

⁶⁾ Prim.: Katoliški Obzornik, III. let. 1899: „Najvišje dobro pri Sokratu, Platonu in Aristotelu“, str. 207. —

⁷⁾ Že omenjeni Zeller se izraža o. c. str. 101 o pomenu njegove smrti takó-le: „Das Ende des Sokrates war der höchste Triumph seiner Lehre, der leuchtende Höhepunkt seines Lebens, die Apotheose der Philosophie und des Philosophen.“ —

Kolika enotnost vendar v volji, ki na eni strani tako milo tolaži nesrečno vdovo ter ji daja sina nazaj, in ki hoče na drugi strani z neskončno energijo izvesti načrte, raztezajoče se na vse človeštvo in obsegajoče vse čase; koliko soglasje v volji, ki takó nežno zagovarja vlačugo ter ji odpušča, ker se svojih grehov kesa, in ki na drugi strani javno in tako brezobzirno psuje fazizeje ter jih zameta, ker se — lopovi — delajo svete — —

Presilna volja gospoduje absolutno v tem značaju; zato pa tudi tako čudovita enotnost v njem; zato pa tudi za vedno nedosegljiv!

A kakor vsak značaj se je moral tudi ta značaj vzgojevati. Svete knjige nam o tem določno poročajo. Kot dvanajstletnega dečka ga vidimo v hramu Božjem, kjer povprašuje in odgovarja, kjer se uči... In potem ga gledamo v tistem nazaretskem domu, kjer si vzgaja voljo s tem, da se pokori svojim starišem dolga, dolga leta, a raste zato v modrosti vedno bolj in bolj...

Da, tudi on si je hotel kot človek privzgojiti značaj; a privzgojil si ga je takega, kakor je to le Bogu mogoče; človek more ta značaj samo občudovati, ljubiti in posnemati...

* * *

Izšli smo od človeške narave, raziskovali smo jo ter določili iz razmišljanja o njej opredelitev značaja. Narava človeška je za vse ljudi vseh časov vedno ista, nespremenljiva; kar izvira iz nje in temelji v njej, to mora biti skupno vsem ljudem. Zato pa vidimo tudi, da se po naši opredelitvi da pretehtati značaj vsakega človeka; dokaz za to nam podajata vsakdanja skušnja in zgodovina. — Z mirno vestjo jo lahko vzamemo torej i kot merilo za tozadevne pojave v modernem človeštvu in v modernem dijaštvu.

Brez opore.

(Črtica. Spisal J. S. Pavlétov.)

I.

Na divanu je ležal in pihal modrikaste oblačke cigaretnega dima v zrak. V lahnih kolobarjih so se vpenjali in širili po elegantno opremljeni, udobno razkošni, z finimi perzijskimi preprogami okrašeni sobi.

Bil je bledega obraza, krepko zavilih, nekoliko prepolnih ustnic, lahno vpognjenega, orlovega nosu in črnih živih očij z krepko, skoraj

mefistofelsko zavihanimi obrvmi. Elegantna, modna, ozka obleka mu je odevala koščeno, a vitko telo.

V rokah je držal knjigo. Tuintam je po obilnem kosilu kaj rad vzel v roke in razmišljal. Slično tudi sedaj. Pred njegovim duhom pa se je razvijala njegova notranjost. — Ali ni bilo vse njegovo življenje neko teženje, neko neutешljivo hrepenenje po nečem, kar bi ga dvigalo iznad ostalih. On ni bil rad istovrsten z ljudmi vsakdajniki, z ljudmi, ki gredo mimo življenja čudno topih živcev!

Zaman se je hotel fabrikant Končev otresti takih misli, zaman.

Iznova je bral.

A misli so mu prihajale zopet in zopet. Vrivale so se med besede, ki jih je mehanično bral. In te misli so mu vznemirjale srce in dušo.

„Duša?“ se je vprašal in obstal pri tej misli. „Duša? Ali je sploh duša? Atom, samo atom, del večne materije. In če je atom, zakaj je ta atom ravno njemu v nemir. Drugi živé tako mirno v svojih razmerah, v nizkosti in podlosti. A on ne? Zakaj?“

Spomnil se je, da je nekje bral, samo veliki duhovi, velike duše občutijo ta nemir. Mogoče!

Iznova je potegnil slastno iz cigarete. Iznova se je vspenjal modrikast dim nad glavo in ga za trenutek motil.

Tudi atom pri atomu. In ti se vspenjajo, dvigajo kvišku, izgubljajo v parfumovanem ozračju in se spajajo v najraznovrstnejših nijansah z zračnimi atomi. Potemtakem, čemu se ne izgublja oni atom tudi v njem, zakaj ne uhiteva iz njegove notranjosti? Nasprotno! Dan za dnem ostaja v njem. Res, dviga se, vpenja — a ne odhiteva — vznemirja ga. Ko bi bil samo atom — potem nujno bi moral . . .

In dvignil je knjigo in pogledal kar tja v en dan in bral: „Morala je nekaj, česar se je treba otresti, premagati.“

Nekaj časa je razmišljal, potem pa je skočil pokoncu, zagnal cigareto v pepelnik in vskliknil:

„Ha to je. Morale sem se bal, to je bil ta vedni nemir. Človek se muči in trudi v svoji veliki nevednosti s praznimi fantomi, boji se jih, trepeče, in se strahom jih opazuje — pa pride drugi mimo, ki se mu smehlja in mu med smehom pokaže ničnost onega strašila. Da, da. Veliki geniji so vrgli moralo med staro šaro, čemu bi jo jaz ne? Da sem bil tako zamišljen v take bajke — brr. Proč tesnoprni predsodki, proč svobodo ovirajoče vezi —“

Stopal je po mehki preprogi naglo, razburjeno in si zadovoljno mel fini, ozki roki in nasmeš mu je legal na ustni.

Obstal je pri elegantni mizici v kotu, odprl predalce in vzel iz nje-
ga sliko mlade dame. „Ema Gülден, operna pevka, Poljski nasip — —“
je bral podpis.

Stara znanca! Že zadnjič ga je vabila, pa bal se je morale. Ali
naj gre? Čemu neki ne bi šel sedaj? Zadnjič se mu je stavila morala
kakor neka davna slutnja na pot. A danes? Vse je vrgel za seboj v kot,
med staro šaro. Da, človek mora težiti po tem, da se otrese praznih fraz,
strašil za otroke, človek mora gladiti in pripravljati pot bodočemu „nad-
človeku“. Vsaj tako jih imenuje Nietzsche te bodoče velikane, ljudi krepkih
moči, novih sil.

Nagla, bizarna misel ga je za hipec motila.

„A kaj poreče Malva, njegova žena?“

Hipno se je potolažil.

„Kar hoče! On ji da tudi popolno svobodo. A kaj ljudje? Naj!
Že ponehajo. Samo začeti je treba, začeti. In naposled: je-li kedo med
njimi boljši? Vsi so enaki, samo razkrinkati si nočejo poštenih, nadutih,
filistrskih obrazov. Samo sužnji so zunajnosti in običnosti — —“

Težka preproga pri vratih se je nalahno zganila. Visoka dama,
lepih rumenih las, modrih, globokih oči, podolgovatega, bledega obraza
je za trenutek postala na mestu. Nato se je previdno, tiho bližala svojemu
možu. Nagajiv smehljalj ji je begal krog usten in živahno so žarele njene oči.

Tiho — prav tiho — —.

„Ah, Edvard!“

Osupla, obleдела je obstala za njim.

Končev se je naglo obrnil. Desnico je mehanično potisnil pod obleko,
z levo pa je nervozno premikal posamezne predmete semintja.

Stopila je predenj in glas ji je trepetal, ko je vprašala:

„Edvard, kdo je ta dama?“

Mrzlo, brezizrazno so jo zrle njegove oči.

Nji pa se je zdelo, kakor bi jo tedaj prijela mrzla, žuljava roka za
srce in je krčevito stisnila, kakor bi prihajala ona težka slutnja, ki se je
je lotevala včasih v preveliki sreči in zadovoljnosti.

„Davno znanstvo! — Ha — ha — —“

Tako trdo, tako ledeno hladno se je smejal.

„Edvard!“

Bil je to zadnji poskus čistega, zaupajočega srca. Bil je to vsklik, kakor
vsklik človeka, ko se potaplja. Bil je to vsklik, kakor vsklik bodočega gorja.

Trudno se je sesedla na naslonjač.

On pa je zgrabil klobuk, ogrnil svršnik in mrzlo, trdo stopal mimo
pogaženega, strtega srca — —.

II.

Sama je ostala v sobi.

Tišina je zavladovala okoli nje, tišina, prepojena z boleščjo, tišina nasičena ob enem s spomini na boljše preteklost.

Roki ste ji mrtvo ležali v naročju, otožno so zrle oči, ki so pred nekaj trenutki gorele še sreče in ljubezni. Zdelo se ji je, kakor bi jo bil ta trenutek uničil, potrl. Že po enem letu! Kdo je kriv? — Ne, ona ne. — Tako mlada, in vse njene velike nadeje, ki jih je stavila vanj, so se podrle. Ona blagodejna, k življenju vzbujajoča pomlad njenega življenja, ona pomlad, ki je menila, da ne bode nikoli minula, je prešla, zbežala je pred nekaj trenutki — umrla je. V belo rakev jo je položil in pokrov je pribijal njegov jekleni smeh. Ne — takrat, ko sta še z materjo stanovali v vili zunaj mesta, tedaj je menila, da bo na njegovi strani trajala pomlad vedno — vedno. In on ji je sveto obetal, zagotavljal. Danes pa se je tako trdo, jekleno smejal. — Kako je to?

Mučila se je, skušala prodreti v minulo skupno življenje in nič, niti za trenutek ni motilo blagoglasne harmonije. Dosedaj vedno tako udan in ljubezniv. Da pač, včasih je opazala, kako je zamišljen, trdoresen. A to je pripisovala skrbem v tovarni. A najbrže ni bilo to. Mogoče, da so bili sledovi notranjih duševnih bojev? — pa čemu jih je nosil sam. Breme, ki leži na dvojnih ramenih, je mnogo lažje. — In če ga je vprašala — ji je navadno odgovarjal: „Pustiva, saj ne umeješ —“ In ona se je zadovoljila s tem odgovorom in ni težila po tem, da bi ga razumela.

Vdana mu je bila v veseli ponižnosti ljubečega srca. In on?

Vstala je. Ni mogla razmišljati. Zdelo se ji je, kakor bi sanjala, pa ji je soba zopet poklicala v spomin vso resničnost.

In odšla je v svoj budoar. Sedla je za klavir in mehanično prijela za tipke. Pod njenimi prsti pa so se dvigali nežni glasovi iz Wagnerjevega Lohengrina, tožba zapuščene Elze. Igrala je z občutkom, z vso dušo, žalostjo osamljenega prevarjenega srca. Tiho, tiho so trepetali tuintam akordi v tožečem spevu, a vedno bolj so naraščali . . .

Zunaj pa se je širil mrak, prihajal skozi okna, objemal posamezne predmete, bližal se tihih prstov k Malvi, kakor bi ji božal raztrgano srce — vmes pa so hrepneli pojemajoči akordi Elzinega speva — —.

III.

Končev je bil redkokedaj doma. Izgubljal se je. Drvil je za svojo strastjo, vesel, življenja poln — in užival, penil se kot šampanjec — a doma je postajal mračen, razdražljiv, osoren.

To molčeče očitaje njegove žene ga je vznemirjalo in begalo. Pričakoval je od nje resnega odpora, prepira — preziranja — a Malva je molčala. In ta molk mu je presedal — ta molk je vzbujal njegovo vest, ki jo je včasih zazibal v razkošju, pijačevanju. — Zakaj mu ne očita? Ali ga ne ljubi? — Ne, to ni. — Še bolj kot prej, še le sedaj vidi, da ga ljubi, vidi, koliko trpi radi njega, kako jo bega, kako išče vzrokov njegovi izpremeni, izgublja svojo gotovost, postaja brez moči kakor dete in se straši vsake njegove besede. Vse, vse to opaža — in ravno to ga draži, dela ga še bolj trdega in osornega.

Malva pa je trpela udano, mirno. Pridobiti si ga je hotela na vsak način in včasih je po cele ure razmišljala o načinu, o možnosti, dobiti Edvarda nazaj in mu zopet pokazati pot, ki jo je izgubil. — In vendar — ali še ni opazil njenih skrbi, njene muke? — Vedno ga je hotela vprašati — a ko ga je videla pred seboj, ni mogla govoriti. Kaj bode ž njo, ako bo vedno tako? Gospod Bog, kaj bo ž njo — ?

Vedno in vedno je splavalo to vprašanje izmed ostalih na površje in jo mučilo — do skrajnosti. Ta negotovost. — Ne tako ne more živeti. — Gotovosti hoče. — O prvi priliki ga bode vprašala —

Neki večer je bilo že okoli jednajste ure. V sobi je vladala tišina, motne sence so ležale po prostoru. Malva pa je sedela pri mizi in čitala. Ni hotela iti spat. — Samo gotovosti hoče in nič več.

Tedaj pa so se zaslišale tihe stopinje po stopnjicah. „On je, Edvard.“ — Za trenutek se je zdrznila in vznemirila.

Končev pa je začuden obstal pri vratih.

„Edvard, si ti?“

Obrnila se je z izrazom, polnim pričakovanja.

„Da. — A nadzirati me ni treba —“

„Le počakati sem te hotela.“

Glavo je sklonila na prsi, prekrižala roki v naročju in ga pogledala.

„Zakaj?“

Hripav in oduren, odbijajoč je bil njegov glas. Oči motne, brez-izrazne, na obrazu pa mu je gorela zavžita pijača.

Neka trda odločnost se je je lotila.

„Zakaj? — Edvard, ali nimam tudi jaz pravice vprašati: zakaj? Da, zakaj si tako čuden? Vedeti hočem, kaj sem zakrivila, zakaj si mi vzel vse, kar mi je bilo drago, o čemer si vedel, da mi je nad vse ljubo? Zakaj si mi vzel vse, o čemer si vedel, da mi je vse? Zakaj si mi vzel zaupanje v tebe, v tvoje poštenje?“

Prenehala je. Lica so ji rdela notranje razburjenosti in glas ji je lahko trepetal.

„Ničesar nisi storila — kakšna čudna vprašanja!“

Težko je govoril in jezik se mu je zapletal.

„Zakaj si pa poteptal moje srce in predrzno stopil nanj, brez usmiljenja, Edvard, zakaj?“

On pa se je naslonil na mizo in zrl predse. Ta njena opravičena očitanja so ga za trenutek potrla — A takoj zopet se mu je oglasil razžaljeni ponos, dvignil je glavo in jo ježno pogledal:

„Ha, zakaj, hočeš vedeti? Ker te ne maram, ker sovražim vez, ki naju je združila. Streti, uničiti bi hotel te vezi in vreči jih od sebe. Živeti bi hotel kakor človek, razvijati se, a obenem premagati v sebi vse ono, kar me spominja na človeka.“

„Zakaj človek je nekaj, kar se mora premagati, pravi genij Nietzsche. A da morem to, moral sem zavreči najprej moralo — filistrstvo, ki obstoja v zakonu. Prost — prost, naprej, vedno naprej do nadčloveka.“

Roki ste se mu med govorom krčevito stiskali, upadli obraz mu je nenavadno žarel in težko je sopal. Na čelu mu je stal pot.

Malva pa je zrla v njegov razvneti obraz in poslušala. Dasi se je obračala vsa moč njegovega govora proti nji, dasi je obsojal zakonsko vez in ji naravnost povedal, da je ne mara — morala ga je nehote občudovati. Tako že dolgo, dolgo ni govoril —

Ko pa je prenehal, se je pojavila na njenem obrazu bol. — Zdelo si ji je, kakor bi se v istem trenutku pretrgalo zagrinjalo, ki je ločilo sedajnost in prihodnost. In videla je vso brezupno bedo strtega, pohojenega srca. Trudno se je naslonila nazaj, roki ste ji ohlapno pali ob telesu in na sencih je čutila, kakor pritisek mrzle, jeklene roke. —

Edvard pa je odhajal s prižgano svečo trdih korakov mimo nje v svojo spalno sobo —

IV.

In odslej ni govoril več ž njo.

Minevali so dnevi, tedni, meseci — Olga Gūlden si je nabavila par ponijev, imela svojega grooma, vozila se v finem, lahkem koleslju, vsak dan v drugi toaleti na izprehod — —.

Ljudje pa so ugibali, kje bi bila dobila, dolgo — in naposled so uganili.

A Končev se ni menil za nje. On je živel prosto, kakor mu je narekoval veliki „genij“. Včasih, ko je prebiral njegove spise in iskal novih misli, novega ognja v njih, pa je naletel na stavek, ki je deloval nanj kakor mrzel poliv po hrbtu, zakaj kar je bral, se ni ujemalo z njegovim življenjem, zlasti glede ženskih. On je sicer svojo zapustil, se zato oklenil druge, a to samo zato, da je slekel raz sebe vso konvencional-

nost, vse to, kar dela človeka majhnega, in ga ovira na poti, do nadčloveka — — A tudi z dvoumjem si je kmalu pomagal — razmišljal ni. In če je — delal je, kar delajo sploh mali, odvisni duhovi: oklepal se je slepo trenutne in hipne volje Nietzsche-jeve brez razloga.

Včasih pa se mu je vzbujala vest. In v takih trenutkih ni razmišljal o „geniju“. V takih hipih je imel dovolj opravka in skrbi sam s seboj. V takih urah, ko zaspil zunaj vse življenje, v urah, ko preneha po ulicah ropot in nemir, v urah, ko človek mirne vesti sladko spava, v takih urah je prihajala njegova vest. Tiho izprva — a vedno glasneje, vedno z večjo silo.

In čim bolj so se večale duševne bolečine, tem bolj se je bal. Da bi jim mogel ukazati tem glasovom, naj molče! — Kadar se je ozrl na svojo izmučeno, molče trpečo ženo, kadar je videl njen še vedno ljubezniv pogled, ki ga je zasledoval, iskal, kakor pogled matere, kadar je videl, kako jo je zadnji čas vzelo, in primerjal svoje življenje z njenim, pa se domislil, da teži sam po nadčloveku, tedaj pa mu je njegova notranjost odgovarjala, da propada, da se izgublja, da se komaj drži nad vodo — a ona, Malva, ona gre vedno naprej, kvišku, po trnjevi, ozki in mučni poti, ki pa dela človeka junaka, značajnika.

Vse, vse to mu je prihajalo v takih urah in vstajal je in hitel ven, željno iskal družbe, željno iskal — pijače.

Vedno bolj in bolj je popival. Vedno večje svote je metal od sebe pri hazardni igri, za Olgo Gūlden in njene želje.

Bil je kakor čoln sredi razburkanega morja, brez vesla, bil je kakor staro nalomljeno drevo — brez opore. Vrgel je od sebe vse, kar mu je dajalo moč in ga branilo in podpiralo v življenju — moralo, pravnost.

In propada ga ni rešil „veliki genij Nietzsche“.

Vedno bolj je izginjal v blatu poltnosti, pijančevanja, pogrezal se, potapljal — —

* * *

Malva pa je dan za dnem čakala njegove vrnitve. Dan za dnem — a prihajali so meseci — njega ni bilo k nji.

In molila je dan za dnem zanj, za njegovo dušo, ki jo je izgubil.

Iskala je opore in moči v veri — in vstrajala ter trpela.

In povem vam: ona se je po svojih čednostih bližala res — nadčloveku.

Mladostni spomini.

Tiho sta jokala,
 tiho žalovala:
 človek moj nekdanji,
 človek moj sedanji.
 Skupaj sta sedela,
 skupaj sta kramljala,
 bila sta vesela,
 žalostna sta bila,
 dolgo sta sedela,
 dolgo govorila.
 Vse prerešetalala,
 sebe sta in druge,
 vse sta predejala
 radosti in tuge.

Zvezde sta kovala,
 stavila gradove
 in prorokovala
 nove, lepše dneve . . .

* * *

V grmu pevec pel je
 drobne melodije,
 tiho žvrgolel je
 svoje sanjarije.
 Sapice pihljale
 so polahno v maju,
 kakor bi se bale
 razdružiti naju . . .

I.

Beli, nedolžni cvet
 mladih, otroških let,
 kako veselje takrat je biló!
 Kravice pasli smo,
 brez skrbi rasli smo,
 vedeli nismo, čemu in kako.

Ptičke lovili smo,
 topli se, vpili smo,
 pa smo se vendar ljubili gorko;
 vence smo spleтали,
 srečo obetali
 smo si, ko solnce za goro je šlo.

Pisani, beli cvet
 mladih, nedolžnih let,
 vzem sem že davno od tebe slovo!
 Radost je dana ti
 solza neznana ti,
 žal, da izgineš tatinski tako!

II.

Napočil komaj še jutranji zor je
 in jedva tam za goro se svetlika,
 že brazda brazdi urno se umika:
 Kolenčev Janša že v Dobravi orje.

Ženice pravijo, da Janša nor je:
od zore tja do mraka se potika
po njivah tu, družica mu motika,
pa okopava plaze. brazde orje.

O blagor mi. da ti, moj ljubi oče,
moj prvi vzor si bil mladosti zorne,
učil si ti me vrednosti življenja!

Ko tebe bi poslušal bil na sveti,
kako drugače mogel bi živeti,
ogniti kolikega se trpljenja!

III.

O dobra, plemenita žena,
ki si rodila me,
ki si pod srcem me nosila,
ki si povila me!

Ko točil prve sem solze
in jokal prve čase,
takrat jokala si zame,
jokala záme, záse . . .

Obraza nisem tvojega poznal,
a dobro, dobro ti si me poznala;
zato si zibko mi rahljala
ljubečo pesem prepevaje
in vedno si pri meni stala,
pri meni bila si najraje . . .

Ker vedno si ljubo se mi smehljala,
kaj čuda, da sem te ljubiti jel?
in ko nedolžna duša te spoznala,
kaj čuda, da sem záte se ogrel?

O mati, plemenita žena,
ti si ljubila me,
ker si rodila me!

Ti prva si moliti me učila!
Molitve prve si z menoj molila,
ko zibal sem na tvojih se kolenih
in rekal ti besedo sladko: mati,
ko si na prsi me stiskala k sebi,
ko sém poljubljal ti premilo lice:

kdo mogel kdaj vse to je razumeti?
 Srečnejši nikdar nisem bil na sveti —
 O čudna, plemenita žena,
 ki si rodila me,
 ki si pod srcem me nosila,
 ki si povila me:
 zakaj je to le kratka bila sanja?
 Zakaj moj klic ne vzdrami te iz spanja
 pod rušo tam zeleno,
 visoko ograjeno,
 pod vrbo žalujočo,
 pod vrbo jokajočo? . . .

—n.

Marko.

(Pola šale, pola istine. — J. B.)

Stupio bi u sveučilišnu dvoranu i ravno bi se uputio k svome običajnome mjestu, da „uredi“ svoje nužne poslove. Uvijek se na stanovitom mjestu i u stanovito vrijeme — 11¹/₄, prije podne svaki dan osim ponedjeljka — sastajao sa svojim drugovima radi „važnih“ stvari. Dugo nijesam mogav poblize doznati, o čem gospoda razgovaraju, ali mi je upadalo u oči, da on vodi glavnu riječ. Na nekoga bi se otresao, nekomu bi se nasmijao, nekoga bi prkosno pogledao, konačno bi lijepim načinom nešto prepuručivao, te se uz duboki poklon svima veselog lica udaljio. Obično su dogovori bivali kratki, ali su se znali katkada zategnuti. Onda bi držanje našega Marka pokazivalo naglo mijenjanje njegovog duševnog stanja: Srdio bi se rijetko kada, ali ako bi se rasrdio, nije bilo načina, da se umiri. Obično bi mahnuo rukom i glavom te naglo ostavio sveučilište i uputio se kući. Njegove zadnje riječi bi na družbu djelovale porazno. A kako i ne bi, kad im je na odlasku u tako razdraženom stanju znao glasno doviknuti: „Bedaci! Jadne nam Hrvatske domovine s takovim ljudima!“

Marko je imao kakovih dvadesetak tečajeva i stekao je već veliko iskustvo. Njegov tamni pogled i gusta neuredna brada na koštanom licu kao i cijelo njegovo držanje pričali su jasno, da je Marko stara kuća. Od kuće je dobivao dosta novaca, a slobodni sveučilišni život mu je ugadjao, pa čemu da se žuri s naukom? Svi ga štuju i paze na njegovu

riječ. Bio je svijestan, da više koristi svojoj domovini na sveučilištu ravnajući „brucoše“ nego bi mogao u domovini kao kakav činovnik. Ta bio je andjeo mira: takovim su mi ga prikazivali nekoji prijatelji. Nije bilo raspre, koje on ne bi znao umiriti. U opće je govorio malo i kratko, ali se je tako vješto znao prilagoditi društvu, da su ga svi smatrali svojim pristašom. Stekliši, obzoraši, mađjaroni, rišćani, muhamedanci, burši, svi, svi su cijenili njegovo „ugladjeno“, mirno ponašanje. Svi su znali reći: „Da su svi kao Marko, dalo bi se s Hrvatima raditi“ Prijatelji su mi kazivali, da su i oni Markovi sastanci na sveučilištu namijenjeni miru sveučilištaraca. Kad bi se pojavila kakva raspra, imao ju je Marko riješiti. Radi Marka bi popustile stranke svaka malo i mir bi bio gotov. Ako ne bi uspjelo mirnim putem, znao je Marko otkresati i otići, jer je iskustvom naučio, da se tako uvijek nešto dobije. Svakako se je mnogo pazilo na Markov žep.

Marko je svoju znao uvijek proturati ali kod jedne je ipak sustajao: kod dvoboja. Bio je on protivnik dvoboja i znao se rugati „brucoškim ludorijama“, ali ipak je rado pristajao, da se stvar „viteški“ poravna, pa čim bi koja stranka predložila dvoboj, ostao bi Marko nemoćan i smijući se pristajao. Tako se je pokazivao liberalnim, što mu je čuvalo ugled kod drugova.

Po ovim kratkim crtama mi je bio Marko zanimiv, ali držeći se načela, da samo čovjek bez načela t. j. bez značaja može da svima ugodi, stvorih o Marku neugodan sud. Da vidim, što je na stvari, odlučih, da se jednom osobno s njim porazgovorim. Tražio sam priliku, ali je nijesam mogav naći, a ni za njegov stan mi moji znanci nijesu znali ništa izvjesna kazati. Ne preosta mi drugo nego ići na „publiciju“ i tamo za nj popitati, gdje nakon 1 sata čekanja dobih žudjeni odgovor, i odmah se uputih k njemu.

Pozvonih na vratima: Tko je? — „Je li g. Marko kod kuće“? — „Nema ga“.

Dodjoh drugi dan ali s istim uspjehom, a tako i treći. Napokon pitam gospodariću, kad bih ga mogao naći, a ona odvrati: „Samo od 9^{1/2}—11“ i zatvori vrata.

To opetovano traženje nije me ni malo smelo u mojoj nakani, da govorim s Markom, nego me je još više zanimala njegova pojava. U napetom očekivanju podjem u 9^{1/2} od kuće, da napokon upoznam toga važnoga čovjeka. U 9^{3/4} pokucah na vrata njegove sobe i dobiv dozvolu stupih unutra. Kratko mu se predstavih. Rekao mi je, da je iz Varaždina i da uči pravo te da je već više vremena u Beču. — Sjedosmo za stol, na kome je ležalo nekoliko novina, prazna zdjelica od kave i nekoliko

cigaretnih ostataka. Nijedan nije znao, kako da započne razgovor. Da se ipak pauza previše ne zategne, rekoh:

— Kako vidim, u vas je puno novina. Što je novoga u domovini?

— Hm! Smutnje! Zašla je mladež malko predaleko, Radi sadašnjih nemira će biti proganjanja i zatvaranja, što nije nikomu ugodno, Zar se ne bi bili mogli zadovoljiti s manjim mjerama? Ovako samo sebi škode, jer će ih Madjari sada još jače pritisnuti.

— Vi ste dakle za bezuvjetni mir?

— Ne baš za bezuvjetni, ali za mir svakako. Za što borba, ako se može sve mirnim putem riješiti?

— Ali ako se inače ne može do svoga prava?

— Hm! Mladi ste još, mladi, oprostite, nemate vi još iskustva. Tamo im treba samo jednoga čovjeka, koji bi znao s njima postupati.

— Molim, tamo se je išlo za načela, za zakon...

— Ali što načela, što zakon! Mir je valjda prije od načela i zakona. Zar je zakon radi mira ili mir radi zakona? Ta znam valjda, što je pravo i zakon!

— Ne poričem, ali je jasno, da mir može biti samo tamo, gdje je zakon, a gdje nema zakona, ne može biti ni mira. Treba se držati načela.

— Načela su uvijek za smutnju! Ako je što kod zadnjih zagrebačkih nemira pametno i dobro, to je barem postupak katoličkih djaka, koji nijesu htjeli potpisati prosvjeda proti Stadleru, a ipak su ostali u zajednici sa svojim drugovima kao da nije ništa bilo. To su vam ljudi, požrtvovalni ljudi. Znaju oni, da „prudencior cedit.“ Pomislite samo, što bi bilo, da su se oni htjeli držati načela: nesloga, smutnja, a ovako mir i sloga. Zar to nije lijepo?

— Da, mir i sloga su lijepi, ali u svom slučaju nijesu, u koliko se je radilo o glavnom načelu, kojega nijesu znali dovoljno istaknuti.

— Oprostite! To mi je prvi put, što u mom dugotrajnom pomirbenom radu čujem, da mir i sloga nijesu dobri. Mladi ste još i nemate iskustva, dajte se podučiti!

— Ne trebam vam svoje tvrdnje posebno dokazivati. Sami ste rekli: „da su se oni htjeli držati načela, bila bi nesloga...

— Pa da!

— No da vam dodje tat u kuću, pa da počne pretraživati žepove, stol i dr., da odnese, što mu se sviđa, bi li to vi mirno gledali?

— Zar sam lud?

— Eto, baš tako su nekako učinili i katolici u Zagrebu...

— Ali što ima zajedničkoga moj postupak proti tatu i postupak zagrebačkih katol. sveučilištaraca?

— Nema ništa. Kad bi i oni učinili svoju dužnost, kako ste je i vi učinili protjeravši tata, t. j. obranivši svoja načela i samo po tim načelima dalje složno radili, morao bi ih svatko pohvaliti, dok ovako ne ide sve glatko.

— Ta rekoh vam, da su načela samo za smutnju! Dajte se podučiti!

— I ja rekoh, da mir može biti samo ondje, gdje su načela, za to se i kaže: si vis pacem, para bellum t. j. ako češ mir, budi spreman za pravdu i u rat!

— Rat, rat! Nikada, nikada: pametniji mora u uvijek da popušta. Mi trebamo mira...

Počeo se Marko uzrujavati, pa da ne bude zla, okrenuh govor na drugu stran s riječima.

— No pustimo to, kako vama ovdje u Beču?

— Hm! Dobro. To su vam ljudi! Treba im samo katkada pritegnuti uzde, pa vlada svuda mir. Ako se kada „u viteškom ludovanju“ (tako je Marko zvao dvoboj) malko izgrebu, pruže si za tim ruke i opet je mir. Opetujem vam, da je dosta malko zagrmiti, pa se brzo uvjere, da je najboji mir, kako im to ja neprestano naglasujem.

— Kako sam čuo, vas vrlo štuju.

— Čini se, da je tako, ali i ja se za njih mnogo žrtvujem. Pomislite, da se moram svaki dan do 11 s. ustati posve spremi, uputiti na sveučilište, samo radi njihovih razmirica. No za ponedjeljak sam se ipak izvukao, da možem i ja malko počiniti.

— Zar svaki dan rješavate raspre?

— Svaki dan ne, ali obično. Kad nema raspre, dogovorimo se, gdje da se na večer sastanemo. Čaša pive uvijek dobro dodje, pa još s mladima! To vam više vrijedi nego satovi raspravljanja. No da! Sad opet nešto vrije. Mi smo Hrvati nesrećni narod!

— Što se je dogodilo?

— Glejte!

Skoči k ormaru i izvuče prvi broj ovogodišnje „Zore“.

— Evo! Tu je poziv u nekakvo novo hrvatsko katoličko društvo. Još nam je samo to trebalo! Na ovo će se nekatolici i neki katolici razdražiti, pa će početi izravno udarati na vjeru, što su već nekoji i učinili, pa je raskol gotov. Negdje u veljači je cijelo društvo, pošto mene nije tamo bilo, obrušilo ono, što je pravomu katoliku sveto, pa sam dobio strašnoga posla, da to sve umirim.

— Mislite li, da ćete zapriječiti osnutak toga novoga društva?

— Ne, jer su mi ti ljudi tamo nepoznati. To me silno peče, ali ipak mislim, da od mojih neće nitko k njima.

— Što kažu, za što se osniva novo društvo?

— Jer da smo liberalni, da smo bez načela, pa misle, da to upropašćuje vjeru, a s tim i domovinu, za to dižu katoličko načelo, kao da je samo u njemu spas. Eto čitajte!...

— Ako se tu radi o načelu, onda vam je uzaludan trud: Jedni će desno, drugi lijevo. Vaši će idejali pasti i vama će se dogoditi, što se događa onomu, koji bi htio sjediti na dvim stolicama...

— Nikada!

— Ne dugo! Mislite li, da će svijesni katolici i nadalje vući blato u svoju kuću? Dok je bio voz dobro sakrit, dali su se varati, ali, kako vidim, počima svitati. i načela moraju na dan, jer nitko ne će da bude bez načela t. j. bez značaja. Pomislite: bez značaja!

— Što? Zar tako? Zar su ljudi bez načela bez značaja? Dakle i ja, ja koji evo već desetu godinu čuvam mir na bečkom sveučilištu! Toga si ne dam spočitavati! Opozovite!

Marko je ustao i vikao „opozovite, opozovite“, pa me s tim stavio u groznu nepriliku. Nije to šala. O otporu nema govora, jer se ne dodjoh s njim uhvatiti u koštac. Ustadoh i ja. Srećom sam imao sobom u omotima nekoliko poziva na ustanovnu skupštinu prvoga hrv. katol. društva. Naglo segnuh u žep i predah jednog Marku, pa dok je ljutito i znatiželjeno otvarao list, naklonih mu se i izmakoh neugodnom sukobu. Čini se, da se je brzo osvijestio, jer sam čuo, da još nešto za mnom više, ali ja se više ne vratih, jer sam vidio, da imam posla s čovjekom, komu je jedino načelo, da se ne drži nijednog načela.

* * *

Drugi se dan vidjesmo na sveučilištu, kamo je došao već u 11 sati. Prezirno mi okrenuo ledja i s tim je bila naša stvar riješena. — Pošto sam bio zapriječen, nijesmo se više vidjevali, ali su mi drugovi kazivali, da Marko razvija silnu djelatnost...

U koliko sam čuo, radio je vrlo mnogo, da zatomi svaki nemir i nesuglasje, ali nije išlo. Mladi liberalci su se čutili već dosta jakima, da puste na vidjelo svoja načela, što je napokon osvijestilo katolike, koji su se dali tako dugo varati „pod krinkom nepristranosti“. Marko je ostao nemoćan. Na ispite ipak nije mislio, pa da zaboravi na svoj poraz. ode u Z., da tamo nastavi svoj miroljubivi rad s jedinim načelom beznačelnosti.

Tko vuče bezvjerska kola?

Nijedna tvar ne može da miče sama sebe, za to se ni kola ne mogu sama da miču: Treba im sile. Prem da su para i električna zauzeli u polju gibanja vrlo veliki opseg, ipak se još općenito govori, da kola vuku konji ili volovi, bez kojih ni najbolji kočijaš ne može s mjesta, pa makar znao i njemački, s kojim jezikom da se može po svuda. Tako ide po lijepom putu. A kad kola zadju u grabu ili u blato ili se dogodi kakva neprilika? Onda treba saći s kola i pomoći rivati, a najčešće zvati još i druge u pomoć. Tko dakle miče kola? Redovito ih vuku životinje, katkada im pomaže kočijaš, a katkada im treba još te i tudje pomoći.

Tako je s drvenim i gvođenim kolima, to znamo svi, ali kako je s bezvjerskim kolima?

Pod bezvjerskim kolima razumijemo bezvjerstvo u opće t. j. svaki liberalizam, a vuku ga dvije sile redovita i neredovita, kao što i kod kola vuku redovito životinje, a neredovito drugi pomagači.

Prvi i redoviti pokretač bezvjerstva ili liberalizma su niske strasti. Čovjek zaboravi na svoje dostojanstvo, zaboravi na svoj razum i pušta se poput nijeme životinje u ropstvo strastima. Ali još i više: Kod životinja su strasti sapete naravnim nagonom (instinktom), koji ik čuva, da ne prekorače prirodnih granica; kod strastvenog čovjeka je mnogo gore: Razum krene za strastima, pa ga nikakav nagon ne može da zaustavi, jer je slobodna volja nad nagonom, što prouzročuje, da je strastven čovjek često gori od životinje. — Razum u ropstvu strasti ne mari više za istinu, on služi strastima i zato će naći svu silu razloga, da su njegove strasti pravedne, dobre i za nj upravo nužne. Dok je razum još slab i nerazvit, bit će i razlozi slabi, te će svaki lako vidjeti, da dotičnik tako govori, da ispriča svoje strasti. Najbolje se to opaža kod malene djece. Kad dijete pogriješi, a ipak ne će da prizna svoje pogriješke, onda će lagati: naći će kojekakav razlog, da opravda svoj nedozvoljeni čin. Što kod djeteta lasno upada u oči, sakriva se kod odraslijeg čovjeka za važnije razloge, i laži ne će svatko lako opaziti. Pogriješi li čovjek jakoga razuma, on će svoje nedjelo talo lijepo obući i iskititi, da će mu to drugi jošte i za dobro uzeti!

Eto nas s tim na izvoru poganske filozofije s poganskim ćudoredjem: Hvali se nedjelo i opačina, jer je pogriješka sakrivena. Mjesto da se pozornost razlikuje jakost piščeva razuma od njegovih krivih nazora i zatornih nauka, hvali se sve skupa: otrov se pruža u zlatnoj čaši!

Prestaje li za to biti otrovom? — Dok netko pravedno živi, dok je razum nad strastima, nema bezvjerja, nema liberalizma, ali čim strasti prevladaju razum, liberalizam je tu. Strasti su dakle redoviti i glavni vodič i nosioc svakoga liberalizma.

Kola često zabrazde i treba im pomagača. To se isto događa i liberalizmu, samo mnogo češće nego kolima: Razum se ne da mirnim putem držati dugo u ropsvu strasti. On se prije ili poslije sjeti, da taj put ne vrijedi, da bi se trebato približiti k istini, ako ne će da ga voda odnese. Ali oni, koji ne će svjetla — pravi liberalci — oni viknu u pomoć, i eto im mirnih katolika, da izvuku iz blata liberalna kola, da odvrnu svaku pogibao. Liberalci obećaju ovo i ono, katolici misle, da su svi kao i oni, i idu na lepak, da doskora opet očute, koko liberalac i laž međusobno prijateljuju.

Svaki neka ove riječi sravni s dnevnim događajima i vidjet će, da se po s ve slažu. Da to lakše obave, dajem im ovdje maleni primjer.

Ovdje u Beču medju hrvatskim djacima vodi glavnu riječ liberalizam. Glavno je načelo liberalizma: „ne držati se nikakvog načela“, za to se treba pokazati osobito protivnim pravomu načelu: načelu katoličkomu. Kakvo stanovište moraju katolici zauzeti prema liberalizmu? Ne treba ga isticati, jer je i odviše jasno. Liberalizam je već više puta jasno pokazao, kako prezire katoličke svetinje, a katolici? Katolici se stišću pod njegova kola i vuku ih naprijed, da „gospodin ne propadne“. Tko da štuje takove „katolike“? Pravi i značajni čovjek mora da osudi njihvo rad, provo radi beznačelnosti u opće, a drugo, jer na svojim leđjima nose blato, bezvjerje, kvas propasti hrvatskome narodu. Zar ćemo se dati slijepiti do kraja? Ili može hrvatska trobojnica učiniti zlo dobrim. Kao što s križevima obično trguju židovi, tako idu i liberalci na trg s apsolutnim domoljubljem, ali spetujem: zar otrov prestaje biti otrovom, ako se pije iz čaše urešene s hrvatskim bojama?

Što kod djaka vidimo u malenom, vidimo u „kršćanskoj“ Austriji u velikom. Njezini su zakoni nadvjerski ili bolje bezvjerski, što nitko ne nijeće. Po tim zakonima mora da žrtvuje katolik slobodu savjesti svoje i svoje djece, a k tomu još da jedan robuje drugomu. Šiba je napokon probudila zaspane ljude i pokreće se katolička misao sa svih strana, da se vrati ljudstvu njegova sloboda. Sasma je naravno, da se pred katol. pokretom liberalizmu kosti tresu, jer mu nema više mjesta, čim se probudi katol. svijest. Zar nije u našoj državi ko 8 10/100 katolika? Mogu li se dakle održati zakoni, koji imaju proti sebi takovu većinu? Ako uza sve to liberalizam vlada, tko ga drži? Drže ga nehajni katolici! Tko toga svega ne vidi ili ne će da vidi, vući će i dalje liberalna kola

na račun „slobode“ i „srećne budućnosti“, ali neka nam onda ti stupovi liberalizma ne govore, da su katolici, nego neka iskreno kažu, što su.

Na zadano pitanje: tko vuče bezvjerska kola, odgovaramo kratko: Niske strasti i liberalni katolici. Konačno pitamo: Do kada će još katolici robovati?

Ivan Butković.

Ali . . .

Vani se stisla gusta magla, koja ti ubija srce, steže krila. Niko je ležao samac, gledao u sivu maglu i mučio se. Boljela ga glava, boljelo srce. Stidio se svijeta, stidio sebe. Osam dana je proteklo od onog kabnog, nesrećnog časa — od onog sramotog dvoboja.

Prijatelji ga pohodiše jedan jedini put, da mu još više rastruju srce, a onda podjoše, kamo ih zvala — navada. On je ležao sam, mučio se i mislio. Od časa bi do časa ušla starica Tiroлка, nježno ga pitala, milo tetošila. Niko se i nje stidio i sakrivao svoju ranu i tajio bol. Hotice bi se kad i kad pričinio, da spava, a starica bi klekla uza nj i glasom punim vjere i zaufanja izvijala Oče naš . . . Niko bi je pogledao, čudno mu čuvstvo obuzelo dušu. Sjetio bi se svoje starice majke, što je već eto godinu krije ledina. On ju je ubio. Iz štedionice je posudila oveću svotu. Nije mogla namiriti duga i odagnaše joj zadnju kravicu. Starica je pisala Niki, zaklinjala ga mlijekom materinskim, nek se ipak požuri. Ta njegovi su drugovi već profesuri i fiškali i popovi.

Niku je začnulo to pismo, nego se brzo umirio i pošao u staro društvo. Majci nije ni odgovorio . . . Staricu je shrvala skrb i žalost . . . Kad su Niki javili smrt majčinu, preznuo je. Za sobom je vidio pustoš, pred sobom tamnu, nepreglednu propast . . . Na večer je opet bio veseo . . . I od smrti majčine prodje cijela godina, a on istom sad opazi, da je sam, sam ko okresano drvo. Sad istom upozna slast i zamah majčine brige i ljubavi . . . Starica je Tiroлка šapćuće opet izašla, a Niko osjetio strašnu bol duševnu. Zaplakao bi bio, al mu suze davno, davno presahle.

Zanesao se tamo u onaj biedni, al liepi kraj, što ga paše ponosna Velebit planina, u Liku, svoju zipku. Gledao ju je onako siromašnu, al dragu, izmorenu al slavnu; gledao ju je ko što ju je gladao mladićem. Vidio je svaku gradinu, svaki brežuljak, svako seoce raztreseno po

širokom polju ličkom. I duša mu se raširila ko i za mladih dana. Rado bi pritisnuo na grudi onaj narod, pošten u srcu, al potišten, zanemaren . . .

Sjećao se mladog zanosa i ponosa i pregnuća za dom, za rod, koj je o njegovih očiju bio nešto više, više. I drugova se sjetio, s kojima je izvio krasnu mladost, s kojima je prosanjario toliko velebnih snova i osnova, s kojima se kleo, da će u smrt prije no se iznevjeri rodu . . . A sad? . . . Srh ga žigne. Prevjerio je!

Pred očima mu lebdi majka, starica težakinja, nagužvana, naružena al njemu draga. Vidi je ko ono prije šest ljeta, kad ga je prvom opravljala u daleki svijet . . .

— Sinko — prozborila mu, a suze joj zagušile rieč — sinko, janje moje, hodi i budi mi muževan. Bogu se moli, Bogu se preporuč! Čuvaj se rdjava posla, rdjava druga . . . Ne zaboravi mene stare sirotice . . .

Zajecala je, a Niko osjetio vedru rosu na svome licu i dugi, dragi cjelov . . .

Rastao se. Pohrlio je k mutnome Inu među gorde tirolske planine, pohrlio je suzna oka, razparana srca. A meko je bilo srce njegovo, meko i čisto ko vedro proljetno jutro . . .

Prolazili danci, Niko prionuo uz knjigu, molio, radio. U vseučilištu ga eto dnevice. Tu se upoznao s drugovima. Hrvat, svoj, u tuđem svijetu, gdje ne čuješ sladkog glasa materinjeg — lijek je na ljutu ranu čežnje . . . A k tomu te nosi na rukama, sreća te milo, spreman je ne sve za te. Ko bi se tuđio? Niko se nije tuđio, priljubio se odmah . . . Trebalo piti dobrodošlicu, pak bratinstvo . . .

Niko je zaboravio majčine riječi. Strašno mu bilo, kad ga prvi put dovedoše kući bez svijesti. Zakleo se, da više nikad u društvo. Dodjoše prijatelji, Niko popusti . . . Molio je u svojoj mladosti, molio je skrušeno, djetinjski . . . Molio bi i sad — ali . . .

I naučio se na vino, naučio na društvo, zaboravio knjigu, zaboravio kuću . . . Pri vinu je nazdravljao lijepoj svojoj, tužnoj Hrvatskoj, a kad se otriježnio — srce mu bilo prazno . . .

Napokon! . . . Oh i sad ga drhtavica hvata, kad se spomene onog sramotnog koraka preko praga, koga poštena noga nikad nije prestupila! Otima se, al prijatelji saletili i — popustio je . . .

A dalje . . . sve je gadno, sve crno . . .

Niki se očaj počeo hvatati srca. I pomislio je već na samokres . . .

Sunce probilo gustu maglu i obasjalo blijedo, izmoždeno, pečalno lice bolesnikovo. Starica Tirolka opet ušla, opet klekla i molila, a onda se tiho, tihano odšuljala . . . Za čas prenuo Niku čudan, do sad nečuven glas: — Hvaljen Isus! . . .

Niko se trgnuo. Pred njim je stajao starac kršan i jak, muževna, značajna lica — otac Isusovac Nikola.

Bolestnik upro u starca čudne oči. Gledahu se dugo, dugo . . .

Niko se borio sam sa sobom: borila se mladost i svi čari nježnih dana s onim, što mu je dalo društvo. Šest ljeta nije bio na samu sa svećenikom, šest ljeta nije izvršio onog, što je u mladosti znao, da mu je dužnost, što mu je savjest i sad šaptala . . . A starac ga je gledao mirno i milo . . .

I nakon šest ljeta osjeti Niko slast, što je osjeća nezahvalno dijete, kad ga skrušena otac privija na grudi . . . Niki je bilo milo i voljko oko srca. Izkalio je starcu sve, sve. A starac se razdragao, kad je upoznao poštenu, iskrenu hrvatsku dušu, i otčinski uzeo spominjat mladog imenjaka.

— Eto, prijatelju, završio je — vi ste došli k sebi, hvala presv. Srcu i Majci Mariji, koju vas je majka naučila štovati. Vi ste opet čovjek, pazite, da i ostanete čovjekom.

J ja ljubim vaš jezik, vaš čestiti narod, vašu svetinju narodnu. I ja sam „der alte Glagolit“. Bio sam u Hrvatskoj, bio sam u Senju, jedrio sam po vašem moru, okusio sam hrvatskog kruha, upoznao vedru hrvatsku ćud i meko srce; al i težku, težku ranu. U vas je odviše ljudskog obzira, osobito u mladeži.

Vi pjevate o slobodi, slušao sam. Krasne su vam pjesme i zanos je krasan, a imate se zašto i zanositi. Sloboda je najveće blago, što ga je zaslužio naš golgotski Pobjednik. I vi ste, prijatelju, slobodnjak, zanosili ste se za slobodu, a bili ste robom. Čudno će vam se činiti, al je istina. Evo: Majka vas je još u kolijevci učila Otče naš, učila vas je i druge molitve. Vi ste molili djetetom, molili ste mladićem, a i sad bi rado bili molili, ali — što će drugovi?! Vi ste bili osvjedočenim katolikom, ali ste se sramili pokazati . . . Vi ste znali, što su sv. sakramenti; znali ste svoje dužnosti — ali ste se žicali svijeta . . . Vi ste znali, da vino i žena upropašćuje čovjeka — ali ste popustili drugovima. Vi ste imali krasna načela, ali ste ih žrtvovali za volju svijetu . . . I tako ste vi, koji ste toliko uznosili slobodu, postali robom svojih strasti, robom svojih drugova, robom svačijim. Radi ljudskog ste obzira žrtvovali svoja načela, svoju vjeru, svoj značaj . . . Sramili ste se družiti s poštenimi katolici Niemcima, a niste se sramili piti i još što raditi

s buršima, najvećim neprijateljima svoje vjere i svoga naroda hrvatskog, komu nema sreće ni spasa van u sv. vjeri katoličkoj . . .

Niko ga je slušao, stid ga podbijao. Starčeve mu rieči parale srce, al ga i vidale poput blagog lieka . . . A kad je starac završio, očajno gotovo zavapi:

— Otče, propalica sam, beznačajnik, izdajica! Kud ću?! . . .

— Sinko — pogladio ga milo starac — ne tako! Čovjek ste. Čovjek je slab — a velika je milost Njegova, meko je Njegovo srce. U nj se sklonite; u njem ćete naći lijeka. Sagriješili ste, al ne očajavajte . . . Pognite s pomladjenom snagom na rad! Vašoj Hrvatskoj treba značajnih katolika, koji će joj svijetliti u tami sadašnje neodlučnosti. Samo na rad bez obzira u ime Božje! . . .

* * *

Milo se smijalo premaljetno sunce i obasjavalo divnu okolicu, zavičaj pobožnog Tirolca. Kroz rudine se polako potezao niz mladića u odjeći častnoj, što tegnuše u Absam na poklon Majci Spasovoj. Oko njih se razliegao zuj i pijev, a oni složno molili krunicu. Med njimi uz svećenika Iva Hvaranina bio i čovjek svjetovnjak, koj prezreo ljudski obzir i povratio se na pravu stazu istine — Niko.

P. F. B.

Tko ima pravo?

vse se do sad s hrv. strane stigle opomene na uredništvo „Zore“ svadjaju na slijedeće: — 1. Slažemo se i s pohvalom spominjemo katoličko nastojanje. — 2. U bitnosti se slažemo ali nam se oblik čini preoštar. — 3. Katoličko društvo je preuranjeno, trebalo je jošte počekati. — Kao 4. dodajemo, što neki međjusobno govore: Taj pokret treba zatrijeti, da se ne počne s protivne strane vjeru javno napadati, čim će nastati smutnje i razmirice na štetu Hrvatske.

Tko je pomno pročitao hrv. članke u 1. i 2. broju „Zore“ t. g., mogao je naći u njima razloge i odgovor na gornje pitanje. Tamo se je radilo o općenitim stvarima, pa su razlozi razbacani amo tamo, za to ćemo se ovdje izravno i kratko osvrnuti na prigovore.

S 1. nemamo ništa.

Ad 2. Dobro je ali se čini nezgodnim.

Oblik treba da odgovara stvari, za koju se rabi. Ovdje se radi o najvišim stvarima: O vjeri i domovini, o sreći naroda na ovome i drugome

svijetu. A može li se u rukavicama gladiti ona načela, koja truju osnov narodnoga spasa i blagostanja, kako to čine načela liberalizma? Kad se promotri svrha i sve moguće posljedice liberalnih načela: u bezboštvu i bezvladju (anarhiji), mora da je čovjek ledenog uma i kamenog srca, bez truna ljubavi proti svome narodu, ako se ne će da makne. Oblik je dakle za takve stvari bio još preblag.

Jamačno je u obliku najviše zapela uporaba riječi liberalizam i liberalac. Što to znači? U „Rimskom kat.“¹⁾ se pripovijeda, da neki dr. Romih označuje kršćanstvo kao početak liberalizma, a Spasitelja našega kao prvoga liberalca. Slično je kot Hrvata s Kranjčevićem i dr.²⁾ Riječ liberalizam rabi se u vrlo raznim pojmovima s raznim značenjem, no općenito se rabi za bezvjerje i protuvjerje. Tomu se bezvjerci (javni!) ne protive nego se s ponosom priznavaju takvima. Pape Pijo IX. i Lav XIII. označuju liberalizam kao nauku prevratnu (revolucijanarnu), koja ne će da pripozna ugleda Božjega, a dosljedno ni čovječjega. Je li dakle uporaba riječi liberalizam kot nas opravdana? Nekoji misle, da nije, da kod Hrvata u opće niti nema liberalizma. Kad bi htjeli protivno dokazivati pabirčeći po svoj hrv. dnevnoj i kujiževnoj štampi, morala bi „Zora“ izlaziti barem dva puta na dan i to u povećanom obliku. „Hrv. Straža“ je u svom prvom broju sabrala nešto liberalnoga cvijeća, a nadamo se, da će to činititi dalje, pa da će nevjerni Tome ipak jednom uvidjeti, kako je „antemurale christianitatis“³⁾ raskliman i rastočen bezvjerskim biljem: Što nije mogla da učini sila s ognjem i mačem, hoće da učini „ideja“! Predmet je dakle tu, pa za što da ga ne označimo njegovim pravim imenom? Netočna imena su slična krinkama, pa je nerazumljivo, kako neki ne će nikako da vjeruju, da krinka služi proti istini. Neistina ostaje neistinom, njoj krinka ne smeta, dok istina nije i ne može da bude dvolična.

Odgovar dakle glasi: Budimo iskreni i dajmo stvarima njihova prava imena.

K 3. Hrv.-katoličko društvo je preuranjeno, trebalo je počekati, dok se nadje više članova. Tko je ovo poslao, slaže se sa mnom, da su društva potrebna. Nije mu izbjeglo ni to, da se liberalizam širi u školama i u slobodnim društvima na sav mah. Sudi pak, da je društvo preuranjeno, jer da će imati malo članova. Prije je trebalo naći više drugova, onda osnovati društvo. — Razloge priznajem, posve su istiniti. No ja sam s

1) God. 1891. str. 18 i dr.

2) Srav. „Hrvatska Straža“ t. g. br 1. str. 88 i dalje.

3) Hrvatska je dobila taj časni naslov, jer je obranila pred turskim napadajima zapadnu kulturu.

istih razloga došao do sasama protivnog uvjerenja: da je već za osnivanje katol. društva skoro prekasno. Vjerski nemar nam je po liberalnom receptu već tako ugušio kršćansku svijest, da je rijetki razumiju. Gubi se dan na dan i hoće da ugasne. Da nije tome tako. jamačno bi se bilo više članova prijavilo ili bi bili pokazali, da moji dokazi u 1. br. „Zore“ ne vrijede. — Već sam kod poziva u društvo istaknuo, da je otvoren pristup u naše društvo samo ljudima čistih i zdravih načela, odvažnima, koji se ne stide katol. imena. Žalosno je, što se je do sada kod Hrvata našlo malo takovih, no za početak je obilno. Katol. načela su plodna i naše će društvo porasti. Sada je to teško, jer su najbolji djaci sapeti uz stotinu ljudskih obzira i optimističkih nazora u kojekakve druge društvene prilike i neprilike, no istina će napokon i njima prišapnuti, što im je činiti. Svuda se sluša glas: povratiti se je k narodu, što bez vjere ne ide. Bolji mladi ljudi će doći k nama, a one druge puštamo rado iz naše sredine, jer nećemo kojekoga. Istina našega načela nam kaže, da je naša budućnost. Kasno se je započelo ali još nije prekasno.

4. Dolje s njima! Viču drugi. Naravno, da su se tu u prvom redu iskazali ljudi onoga naroda, kojima je njihov zemljak sv. Stjepan na nekoj skupštini jasno dokazao, da su „tvrde šije i neobrezanih srdaca i ušiju“ . . ., što se protive svakoj istini.¹⁾ Njima se spretnost u sličnim stvarima ne da poreći. K tome imaju i drugih krštenih i nekrštenih sumišljenika, koji im idu na ruku u njihovom poslu, jer „treba štovati svaku vjeru“! Gdje nema dokaza, služe fraze s pustim riječima mira, domoljublja i sl., kojih vrijednost je ocrтана u 2. br. Zore. t. g.²⁾

Kad bi tako govorili samo nevjernici, ne bi više ni riječi dodali, ali slično misle i neki katolici, jer da će nastati borba. Od kuda najednom borba? S tim riječima silom priznaju, da je liberalizam u Hrvatskoj znatno ojačao te da bi se mogao boriti. Ne samo to, on se već i bori! Zar se ne ruši već na raznim stranama crkveni ugled korak za korakom? Zar se ne ismijehavaju javno kalol. svetinje? Zar se ne piše javno proti katol. dogmama? Reći će se, da su to samo pojedinci. Dobro je, ali ako oni imaju takva pravo, da mogu napadati, zar se mi ne smijemo braniti? Tko dakle donosi smutnju: tko napada ili tko se brani? Nas neka svatko vuče za nos i mi da slijedimo?! Na račun takva popuštanja se je liberalizam toliko raširio, zar ćemo pustiti, dck nas ne zaduši? Svakako je zanimivo, da se katolicima ne dozvoljava ni samoobrana. dok

¹⁾ Srav. govor sv. Stjepana Židovima. Djela ap. VII. 1—59. Dura cervice, et incircumcisis cordibus, et auribus. . .

²⁾ Malko logike, str. 38. dalje.

se protivnicima tiho povladjuje. Mi ne želimo niti ne tražimo trvenja s nikim, a kamo li sa svojom braćom hrv. naroda, no isto se tako ne damo na put k propasti, makar nas vodio rodjeni brat: Hoćemo da budemo katolici i čuvat ćemo naše svetinje. Uzrok dakle nemiru ne može nikako biti na nama, nego na onima, koji truju vjeru u hrv. narodu.

Predvidjamo, da će na nas liberalizam graknuti, ali što je za to? Što se sada radi potajno, doći će na vidjelo, što će katol. stvari samo koristiti, jer kućni je neprijatelj najpogibeljniji. Hoće li vjera s tim što izgubiti? Pravi katolik će ostati katolik, što će u potrebi i pokazati. Od katolika po imenu prijeći će u istinu nekoji k liberanom načelu, ali s njim ne gubi katol. vjera upravo ništa, jer čega netko nema, ne može ni izgubiti. Dah liberalizma kruži oko nas, i hoćemo da se branimo, pa nam to nijedan pametan čovjek ne može zamjeriti, a tko sluša savjete i viku svoga neprijatelja, tomu nema spasa.

Na sve druge slike budućnosti odgovaramo za sada samo s pitanjima „Može li se graditi bez čvrsta osnova? Može li zlo stablo uroditi dobrim plodom ili dobro stablo zlim“? Zaključke prepuštam čitaocima.

Ivan Butković.

Zborovanje

slovenskih vseučilišnikov na Dunaju za slov. vseučilišče.

Dne 14. maja se je zbralo zopet slovensko visokošolsko dijaštvo na Dunaju, da vnovič spravi na dan zadevo o ustanovitvi slovenskega vseučilišča v. Ljubljani. Na ta shod pa je prihitelo tudi dijaštvo drugih slovanskih narodov ter pokazalo s tem svojo solidarnost s Slovenci v njih boju za narodne pravice. Zlasti obilno so bila zastopana visokošolska slovanska društva: „Zvonimir“ (hrvaško), „Zora“ (srbsko), dalje „Spolek akademicki česk-y“ in „Ognisko“ (poljsko). Shod je počastilo s svojim obiskom tudi dokaj gg. drž. poslancev, izmed katerih zlasti navajamo slovenske: dr. Žitnik, Pfeifer in dr. Ferjančič; bratske: dvorni svetnik vitez Vuković, Perić, Biankini in Spinčić; češke: Karbus, Šramek in Skala.

Predsednik „Slovenije“, g. Jereb, otvori zborovanje, iskreno pozdravi došle gg. državne poslance in bratske akademike slovanske ter naznani, da so svojo odsotnost opravičili gg. državni poslanci: Povše, dr. Ploj in Plantan.

Besedo dobi nato g. Žrjav („Slovenija“), ki poroča nekako sledeče: Vsako leto gre kakor vihra med slovenskim dijaštvom. In po pravici. Kajti krivica se nam godi, da moramo životariti kakor tujci med tujci. S svojo zahtevo po slovenskem vseučilišču še nismo prišli daleč naprej. Pač smo toliko na boljšem, da so sedaj vsaj ovrženi mnogi ugovori nasprotnikov. Med temi ugovori se zlasti rad navaja tudi ta, da naš jezik ni sposoben in še ni toliko izolikan, da bi bil pripraven za univerzo, toda pri tem nasprotniki ne pomislijo, da samostojno narodno znanstvo prinese še le univerza. Drug ugovor — tega se je zlasti oprijel naučni minister — proti ustanovitvi je, da se univerze ne smejo snovati iz političnih ozirrov. Toda če pogledamo nekoliko na Nemško, videli hodemo, da je povod ustanovitvam ondotnih vseučilišč skoro povsod iskati v političnem življenju. Vkljub temu pa so nemške univerze krasno izviševale svoj namen, in le njim ima Nemčija zahvaliti svoj znanstveni glas. Govori se tudi, da nimamo srednjih šol. To je pač lahko: najprej nam jih odvezemajo, a potem očitajo, da jih nimamo. Toda še na teh, kar jih imamo, godi se dijakom trda, kajti kakor kaže statistika, dovrši pri nas komaj šestina dijakov srednješolske študije. Vzrokov teh prikazni ni iskati samo pri dijaštvu, saj je obče priznано, da je naš narod nadarjen, marveč kje drugod, zlasti pri administrativnem vijaku, ki deluje od znotraj in nevidno. Zato bi pač bila naloga pristojnih faktorjev, da posvete tem razmeram več pazljivosti kakor se je to godilo dosedaj. Kako na slabih nogah stoji ministrov ugovor o političkih ozirih, nam kažejo faktične razmere po raznih avstrijskih vseučiliščih, kjer pri imenovanju profesorjev in privatnih docentov zelo vpliva politična konstelacija, kakor kaže slučaj Lorenzoni v Insbruku. Slovenec bi ne dobil docenture v Gradcu, če bi bil še tako usposobljen. Vse to pa tudi govori za slovensko vseučilišče v Ljubljani in češko v Brnu.

Največji pomen univerze za nas Slovence in največji argument za njo obstoji v tem, da smelo trdimo, da je od nje odvisna bodočnost in rešitev našega naroda. Svoje moči ohranimo potem sebi in tujcu ne bode več mogoče, z našimi lastnimi močmi pogubljeni in dušiti našo narodnost.

Za ustanovitev govori dalje ozir države, katera bo na ta način dobila sposobnih uradnikov. Mi zasedamo komaj polovico mest, ki nam gredo, a pomagati si ne moremo, ker nimamo dovolj za ta mesta sposobnih ljudi.

Drugi, že poprej znani razlogi za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani so: ugodna geografična lega ljubljanskega mesta, dragocene in bogate, deloma še neizčrpane knjižnice ter zgodovina Ljubljane.

Dunaj s ka univerza hoče biti pri nas nekaka centrala in kot taka zahteva za-se največ finančnih podpor. Ostati pa hoče pri tem pristno nemška in profesorji si smejo dovoljevati, s svojih katedrov zasmehovati vse, kar je slovansko. Dunajska univerza je pa tudi zelo prenapolnjena, in posledica je, da se povsod kažejo nedostatki glede prostorov v posameznih institutih in glede knjižnic. Slovenski dijaki to pomanjkljivost občutijo zelo, ker jih kar odganjajo od institutov „zaradi pomanjkanja prostora“. Moderna struja pa ravno zahteva, da bodi središče poučevanju institut in osebno občevanje dijaka s profesorjem, ker s tem se pospešuje najbolj samostojno razmišljanje in znanstveno raziskavanje. V Nemčiji se je tem modernim zahtevam ugodilo že precej, pri nas pa ni o tem ne duha ne sluha. Nasledki teh razmer so, da trpimo vsi dijaki, Nemci kakor Slovani, ker so prostori prenapolnjeni.

Zato tudi zahtevamo, da naj se ustanové provincialna vseučilišča, da se razbremenene sedanja. To se že skoro lahko zgodi z denarjem, ki bi se porabil za razširjenje in ustanovitev različnih institutov. Na ta način bode ustrezno željam po ustanovitvi takih univerz, ustrezno pa tudi obstoječim vseučiliščem, ker se bodo lažje razvijala vsled manjšega števila dijaštva. (Živahna pohvala.)

Nato prečita predsednik došle brzojavke:

Iz Ljubljane so brzojavili odborniki „Slov. kršč. soc. zveze“: Imenom društev zbranih v „Slovenski krščansko-socialni zvezi“ pridružujemo se navdušeno Vašim sklepom. Slovensko ljudstvo stoji z Vami!

Gradec. — Iskreno pozdravljamo shod slovanskih dunajskih akademikov v prilog slovenskemu vseučilišču. — „Triglav“.

Praga. — Zavedno slovensko dijaštvo pri vstrajnej borbi za najvišji izobraževalni zavod iskreno pozdravlja — župan Hribar.

Ljubljana. — Za pravico naroda združene slovenske akademike pozdravlja — uredništvo „Slovenca“.

K besedi se javi zatem g. Grafenauer („Danica“), ki govori približno nekako tako le:

Slovinci smo pač ponižen narod. Biti mora že življenjsko vprašanje za nas, da se vzbudimo. Tako vitalno vprašanje pri Slovencih je ustanovitev vseučilišča v Ljubljani. Ta velevažna zadeva je vendar vzbudila slovensko ljudstvo in raznetila duhove po naši domovini. Narod, ves narod je zahteval lansko leto, da naj se mu dá slovensko vseučilišče.

Naj govore nasprotniki o nas karkoli hočejo, dejstva ne morejo spraviti s sveta, da se naše ljudstvo zaveda, kake važnosti je zanj najvišji učni zavod, na katerem se vzgaja in izobražuje akademična mladina.

Univerze pa, katere pohajati so slovenski akademiki prisiljeni, niso to, kar bi jim morale biti, niso „alma mater“, ampak prave mačehe.

Dobro se zaveda slovenski narod tudi velikanskega kulturnega pomena, ki bi ga imelo slovensko vseučilišče ne samo zanj, ampak tudi za vse južnoavstrijske dežele.

Naveličalo se je tudi naše ljudstvo, pošiljati vsako leto nemškim mestom velikanski tribut blizu pol milijona kron, da ta denar porabljajo naši tlačitelji, da ugonobe tem lažje in vpropastijo našo narodnost v naši lastni domovini. Zato pa je glasno odmeval klic po slovenskem vseučilišču od mestnih zidov bele Ljubljane do najskritejše kočje bohinskih hribov in Bele krajine, od svetovnega slovenskega mesta ob Adriji do uboge, teptane Koroške in do zelene Štajerske. Številne občine in društva, razni shodi in javni zastopi, na čelu jim deželni zbor kranjski in občina ljubljanska, so povzdignili svoj glas, da zahtevajo od vlade uresničenje naših teženj, ne samo naših teženj, ampak vseh avstrijskih slovanskih narodov. 242 kranjskih, 20 koroških, 170 štajerskih in 56 primorskih in dalmatinskih občin, skupaj 488, je poslalo peticije vladi za ustanovitev slovenskega vseučilišča. Res lepo število, ki kaže, da to zahteva ves narod slovenski.

Tudi naša delegacija v državnem zboru se je postavila v boj za to najvitalnejšo zahtevo našega naroda. Toda brutalna sila večine je kakor že večkrat poprej tako tudi tedaj pokopala opravičene želje. Kajpada to ne more in ne sme ovirati naših zastopnikov, da ne bi i v bodoče zopet in zopet ponovili isto zahtevo, dokler ne bodejo izšli iz tega boja kot zmagovalci ne samo moralno, ampak tudi v istini!

Ogromno število peticij, katere je poslal naš narod po različnih korporacijah na učno upravo, kaže jasno, kaj hoče naše ljudstvo od vlade, in poslancem kot zastopnikom narodove volje je s tem dana določena pot. Kakor so dosedaj poslanci nastopali složno in edino v tej zahtevi ter skupno stali na braniku narodnih pravic, tako naj bi postopali tudi v prihodnje. Ob tej priliki tukaj zbrano slovensko dijaštvo jih pozivlja in prosi, da naj bi nikdar ne izpustili izpred očíj te eminentno vseslovenske zadeve in da naj ne odnehajo prej, dokler se jim ne posreči izbojevati nam slovenskega vseučilišča v Ljubljani.

Danes pa nismo zbrani na tem mestu samo dijaki slovenske narodnosti, prihitelo je naše zborovanje tudi dijaštvo drugih slovanskih plemen, hoteč s tem pokazati, da je pripravljeno v vseučiliški zahtevi podpirati naš ubogi narod, in da smatra ustanovitev slovenskega vseučilišča tudi za svojo zahtevo. Kakor so to storili naši bratski tovariši akademiki, tako upamo, da bodo tudi njihovi poslanci podpirali na pristojnem mestu naše težnje. Za to jih prosi vse slovensko visokošolsko dijaštvo.

Slednjič si moramo priboriti zmago!

In ko bode vzrastlo enkrat v Ljubljani poslopje z napisom „Slovensko vseučilišče“, potem pač „vremena Kranjcem bodo se zjasnila in mil'še zvezde kakor zdaj sijale“. Potem bomo v kljub valovom sovražnega morja stali kot trdna predstraža slovanstva in vsakemu sovragu bomo lahko zaklicali:

Grom in peklo, prazne vaše proti nam so steke!

(Burno pritrdjevanje in ploskanje.)

Naslednji govornik g. Kobal („Sava“), omenja zlasti, da se zadnje čase vprašanje o slovenski univerzi ponavlja nekako paralelno z vprašanjem italijanske univerze. Razlika pa obstoji v tem, da se njihove želje bližajo uresničenju, dočim tega o sebi ne moremo trditi. Za nas nima vlada drugega, nego stilistično lepo ubrane besedo, a dostikrat še tega ne. Kar so nam prinesli zadnji dnevi, zahteva od nas, da smo čuječi. Znano je namreč, da je naučni minister obljubil Italijanom, da se jim v najkrajšem času odpre samostojna pravna fakulteta, kar dokazuje dotični ministrov reskript akademiskemu senatu v Inomostu. To dejstvo nas samo na sebi ne razburja. Naše stališče ni stališče šovinistične zavidljivosti, temveč naše stališče je: vsem narodom dobro! Toda med tem, ko vlada obljubuje Italijanom pravno fakulteto, nima za nas niti besede.

Da, še več. Na slovenskem ozemlju naj se skaže Italijanom dobrota. Trst ali Gorica sta baje odločena kot sedež bodoči laški fakulteti. Na slovenskih tleh se bode gradil „Zwing-Uri“, gotovo ne nam na korist, pač pa laški iredenti. To bode občutil naš narod prav živo! To je atentat v pravni državi. Zato pa protestiramo kar najodločneje, da se zahtevajo od nas take žrtve!

Z ustanovitvijo italijanske pravne fakultete preti velika nevarnost za ustanovitev slovenskega vseučilišča. Kajti vlada se bode izgovarjala, da nima denarja, to se pravi, za Italijane ga bode pač imela, ne pa istočasno za nas. Ravno to pomenja za nas veliko nevarnost, in od tod tudi naša bojazen. Naučni minister je baje nekoč odgovoril italijanskim poslancem, da jim ne more prej dovoliti univerze, dokler ni dal Slovencem nekaj narodnih koncesij. Koliko je na tem resnice, ne vemo, a kar vemo, je to, da moramo odločno protestirati proti nameravani napravi italijanske pravne akademije na slovenskih tleh. (Navdušeno pritrdjevanje.)

Konečno predlaga govornik sledeče resolucije, ki so bile vsprejete soglasno:

Resolucije:

1. Slovansko dijaštvo dunajsko, zbrano na shodu v „Ressource“ dne 14. maja 1903. l. pozivlja visoko c. kr. vlado, da nemudoma ukrene vse potrebno za ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani. Pri tem jo opozarja na spomenico, v kateri je že leta 1901 utemeljilo nujno potrebo po slovenski univerzi v Ljubljani: ustanovitev iste je neobhodno potrebna za kulturni in materijelni procvit jugoslovanskih narodov, znanost pridobi z njo novo središče, država pa zares sposobne uradnike.

2. Slovensko dijaštvo dunajsko močno občuti nedostatke, ki so nastali na univerzah avstrijskih, najbolj pa na univerzi dunajski sedaj, ko prehaja pouk iz dogmatično-praktiškega v teoretiško-akademiški. ki se naj goji v institutih. Izmed nedostatkov, ovirajočih možnost modernega, teoretiško akademiškega pouka, je največji prenapolnjenje naše univerze, ki je v mnogih institutih naravnost neznosna. Razbremenitev v korist novih provincijalnih univerz: — slovenske v Ljubljani ter češke v Brnu, ki bodo z manjšim številom slušateljev lažje ustrezale svojemu namenu, — se nam vidi nujno potrebna, da se bodo številnejši mogli navajati k samostojnemu znanstvenemu raziskovanju, in da nastane med zavodi blagonosno tekmovanje v znanosti, — kar bo slorila vis. vlada tem lažje, ker ne ustreže s tem le dijaštvu, ki bo i potem obiskovalo dunajsko univerzo, in sebi olajša spopolnitev tega zavoda, marveč zopet enkrat ustreže živemu klicu po enakopravnosti slovanskih narodov.

3. Slovansko dijaštvo odločno protestuje proti temu, da bi se preložila italijanska predavanja v Inomostu na slovenski teritorij, v Trst ali Gorico, ker meni, da bi Nemcem na ljubo sklenjena preložitve na slovenska tla bila nasilno žrtvovanje slovenskega naroda, in pa, da se stavi s tem ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani v nevarnost.

4. Te sklepe sporoči dijaštvo po posebni deputaciji eksc. gospodu naučnemu ministru.

5. Jugoslovansko dijaštvo dunajsko pozivlja s tem vodilne faktorje med narodom in pred vsem gg. poslance jugoslovanske, da zastavijo vse svoje sile v realizacijo naših zahtev, ostale gg. slovanske poslance pa prosi, da njihovo akcijo izdatno podpirajo.

Imenom poslancev sta nato shod pozdravila g. drž. poslanec Karbus (Čeh) in Ferjančič, izmed drugih slovanskih dijakov pa so govorili gg. Ivanović (Srb), Kiseljak (Hrvat), Kos (Poljak) in Javoslav Āepa (Čeh). Vsi so zagotavljali Slovencem svoje simpatije v borbi za narodne pravice ter jim obljubili, da jih bodo podpirali v akciji za ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani.

Konečno se oglasi k besedi še č. g. Slavič, kateri zlasti povdarja, da je lansko leto ob priliki interpelacije za slovensko univerzo naučni minister izjavil, da principiuelno ni proti ustanovitvi. Znano mu je tudi iz zanesljivega vira, da je naučni minister odgovoril italijanskim poslancem, da Italijanom ne more prej dati univerze kakor Slovencem. — iz teh dveh dejstev sledi: Te dni je obljubil naučni minister, da se za Italijane osnuje posebna pravna fakulteta, torej mora ustanoviti tudi za Slovence juridično akademijo. To je Slovencem dolžan ne samo zaradi dane obljube, ki jo mora držati, ako hoče biti dosleden, ampak tudi iz enakosti vzrokov. Saj smo tudi mi imeli že pred davnim časom pravne kurze v Gradcu, pa smo bili iz Gradca izgnani, kakor so izgnani Italijani sedaj iz Insbruka, le s tem razločkom, da so Italijani takoj dobili kompenzacijo, dočim smo Slovenci še dosedaj brez nje. Toda zdaj se nam mora ugoditi, če hoče ostati vlada dosledna. — Konečno omenja govornik, da naj se razmotriva vprašanje, kako bi bogoslovno učilišče v Ljubljani dobilo pravice akademičnih bogoslovnih fakultet, kakor jih imajo solnograško in olomuško bogoslovno učilišče. S tem bi bogoslovna znanost mnogo pridobila.

S tem je bil dnevni red končan.

Navdušeni zborovalci so še zapeli „Hej Slovani“ in se potem mirno zazšli.

Dal Bog kmalu zmago!

A. Kr.

Glasnik.

Abiturijentom. „Danica“ je koncem junija t. l. izdala sledeči poziv na tovariše abiturijente:

Tovariši!

Le malo časa še, in stopil bo pred Vas svečani in važni trenotek, ko zapustite mesto, kjer ste dobili prvo izobrazbo in se podaste v širni svet. Varna roka učiteljev in vzgojiteljev Vas ne bo več vodila v življenju — svobodni, prosti boste. Pred Vami se odpira svet z vsem svojim bleskom in čarom. Stoječ na razpotju boste morali voliti med desno in levo. — — — V tem važnem trenutku se obračamo do Vas.

Slovensko katoliško akademično društvo „Danica“ Vas vabi v svojo sredo. Niti boji z odločnimi nasprotniki, niti zahrbtne spletke klevetnikov jej niso mogle škodovati, nasprotno, ljute borbe so pokrepile njeno moč. Dokazala je „Danica“, da so njeni nazori zdravi, da stojé na trdnem temelju.

Prava in sicer edino prava so naša načela, saj temeljé na neovrznih večnih resnicah. Pravo je naše prepričanje, ker ima svoj izvor v večni Resnici, in nam daje v plošni duševni anarhiji moderne dobe varno pristanišče. Mi vemo ceniti pomen religije, ne samo za preprosto ljudstvo ampak tudi za prosvitljeni del naroda, poznamo njen mogočni vpliv na človekov duh in njegovo srce, zato smo jo sprejeli kot princip, po katerem ravnamo ne samo svoje notranje ampak tudi javno življenje.

Vera ni zasebna stvar, ampak prvi in glavni pogoj za obstoj države, za srečo človeške družbe in naroda. Ako kaka družba — bodisi država ali narod — prezira vero ali se bojuje proti njej, izginjajo v njej tudi pojmi pravičnosti, zvestobe, medsebojnih dolžnosti, izginja javni red, zakaj vera je najmočnejša zaščitnica pravice in družabnega reda, edini temelj države in družbe. Kjer se iztira vera iz javnosti, tam se korumpira družba, po njej pa tudi posamezniki in s tem je izpodbit temelj družbe, ki postane prej ali slej žrtva splošne propalosti in anarhije.

Princip katoliške vere je temelj naših nazorov. Prepričani smo, da more naš katoliški narod le v živi veri upati bodočnosti in lepših dni. Vera je prežela narodovo umovanje in čustvovanje, vera mu daje krepko moralno oporo v nesrečah, v veri išče tolažbe. Vera je mnogo pripomogla, da se je rešil gospodarskega in narodnega pogina. S tem pa je tudi jasno začrtana pot, po kateri moramo hoditi, da ne izginemo v morju sovražnikov.

Očitano se nam je, in še vedno se čujejo glasovi, da ne ljubimo odkritosrčno švojega naroda, da zatajujemo domovinsko ljubezen na korist katoliškega prepričanja. Toda tudi v naših prsih utriplje slovensko srce, in mogoče topleje kot „absolutnemu narodnjaku“, saj imamo mi globlje nagibe kot oni. Naša ljubezen do naroda ne sloni samo na negotovem, megljenem nagibu narave, ki nas sili, da ljubimo rodno grudo, kateremu pa moremo brez vsake obveznosti slediti ali pa ne, mi ljubimo svoj rod in svojo domovino, ker je to volja Začetnika naše narave, ki je po razodeti veri potrdil naravni zakon, ki ima ravno vsled te najvišje avtoritete tudi moralno obveznost. Brez Boga, stvarnika naše narave, pa nima naravni zakon, ki bi bil tedaj samo gola igrača slučaja, nobene veljave, torej tudi ono nagnjenje ne, ki nas sili v to, da ljubimo svoj jezik in svoj dom. Ne samo da vera in ljubezen do cerkve nista na potu ljubezni do domovine, sta jej ravno nasprotno v najkrepkejšo oporo.

A četudi iskreno ljubimo svoj rod, zato še ne sovražimo drugih narodov, ker se to ne strinja s krščanskimi načeli. Vsak narod ima pravico do obstoja po božjem in naravnem pravu, ki ga ne sme nihče kršiti. Kakor tedaj najodločneje obsojamo vsako posezanje v pravo in last našega naroda od katerekoli strani, tako nam je tudi popolnoma tuje tako rodoljubje, ki istoveti ljubezen do slovenskega naroda s slepim zaničevanjem in sovraštvom do vsega, kar ni slovansko.

Dobro vemo, da more samo tak narod upati srečne bodočnosti in uspešno tekmovali s sosedi, ki stoji na višku duševne izobrazbe. Narod izobraziti, to je želja vsakega, ki ga ljubi res iz srca in želi njegov napredek. Načelo, da je omika le privilegij gotovih stanov, ki je bilo še pred kratkim v veljavi, je danes padlo s tokom časa. „Danica“ pa si

šteje v nemalo zaslugo, da je prvo slovensko akademično društvo, ki je vedno in odločno povdarjalo svoje demokratično stališče in tako zaneslo demokratično gibanje med slovensko dijaštvo. „Pojdimo med narod!“ to je bil klic „Danice“ od njenega prvega začetka do danes, ob času že, ko ostalo slovensko dijaštvo na to še niti mislilo ni. „Danica“ si šteje v čast, da je vedno delovala po tem načelu, dasi so bile njene moči sprva skromne, in delovala bo tudi v bodoče, tem bolj ko njena moč raste od dne do dne.

Pred vsem pa je nam Slovencem treba najvišjega kulturnega središča, slovenskega vseučilišča. Zato si je „Danica“ postavila v svoj program, da deluje z vsemi svojimi močmi in sredstvi na to, da ta zahteva nikdar ne utihne, ampak da se razvije boj za to misel po vsem slovenskem ozemlju do najskritejše slovenske koč, dokler ne dobi naš narod svojega lastnega najvišjega izobraževališča v kulturnem središču slovenske domovine. Zastavili smo in bomo vse svoje moči v ta namen vedoč, da se ljudstvo le tedaj zaveda svoje narodnosti, če je tudi izobraženo. Le prosvitljeno ljudstvo bo znalo ceniti svoji svetinji: vero in narodnost!

Tovariši! To so naša načela, naše misli! Neomajano je naše versko prepričanje, neugasljiva ljubezen do rodne zemlje in bratov po krvi in jeziku.

Odkritosrčni stopamo pred Vas, vabeč Vas v svojo sredo. „Danica“ Vas bo skušala peljati po poti do edino pravih ciljev, pomagala Vam bo ohraniti in okrepiti versko prepričanje, oblažiti in poglobiti Vašo domovinsko ljubezen, „Danica“ Vam bo varno zavetje sredi nevarnih, pogubonosnih valov velikomestnega življenja. Mogoče se težko odločite, ker Vas bodo napadali nasprotniki. Ne strašite se! V ognju se čisti zlato! Komur je za načela, ne bo poslušal zabavljanja. Naša pot ni lahka, treba je mnogo žrtev, a mož načel se žrtev ne boji. „Danica“ Vas popelje do zmage.

S slovenskim pozdravom! Na delo krščansko!

Odbor slov. kat. akad. društva „Danica“ na Dunaju.

Hrvatsko-kat. akad. društvo „Hrvatska“. 12 maj je bil velepomemben za zgodovino jugoslovanskega dijaštva, bil je rojstni dan prvega hrvatskega katoliškega akademičnega društva „Hrvatska“. Važen je ta čin za Hrvate, ker nam daje poročilo, da tudi mej njimi začne zmagovati Oni, za katerega so Hrvatje nešteto krat prelivali srčno kri, za kar so si priborili častni naslov „antemurale christianitatis“. Naši bratje in tovariši so se odločno uprli polovičarstvu, pod katerega pokroviteljstvom so se širili med bratski naš narod krivi in pogubni nazori, padala javna in osebna morala. Krepko so nastopili proti razjedajočemu vplivu liberalizma, ki ni škodoval Hrvatom samo v duševnem obziru, ampak jih privedel skoro na rob gospodarskega propada.

In koliko je bilo bolnega v akademični mladini! Koliko talentov je bilo pokopanih, koliko moči narodu izgubljenih, koliko mladih mož moralno uničenih!

Takoj, ko se je raznesla v javnost vest, da se ustanovi katoliško hrv. akad. društvo, so se od mnogih strani čuli neprijazni glasovi. a radi tega ustanoviteljem nikakor ni upal pogum, in 12 maja t. l. se je ob 4. pop. vršil v prostorih „Danice“ ustanovni zbor „Hrvatske“.

Otvoril ga je g. phil. Butković prisrčno pozdravljajoč došle tovariše in prisotne Daničarje, približno sledeče:

O potrebi kat. društava sam općenito govorio u „Zori“ (Br. 1. t. g.), no nekoji još uvijek ne znaju, kakvu drugu pobližu svrhu ima naše društvo osim katoliške odgoje, jer danas se traži svuda vanredna praktičnost. Odgovaram primjerom: U Zagrebu je došlo kod dijaštva — jamačno po krivom izveštanju raznih listova — do prosvjeda nepravednog proti savjesnog i zakonitog postupka biskupa Stadlera. Novine javljaju, da su se neki katolici tome protivili, te da se osudi samo postupak njihova sveučilišnoga rektora i mađjarska pohlepa za hrv. pravicama. Bili su u manjini i njihov se glas izgubio u moru većine. Slično je valjda išlo i u Gracu, gdje je sastav resolucije malko pruživiji. Katol. mišljenje je ostalo zagašeno, jer katolici nisu bili organizirani. Treba dakk katol. društava!

Predbacuju nam, da nosimo neslogu, da se cijepamo. Imaju pravo. Rušimo, dijelimo, i cijepamo, a što? Cijepamo kriva liberalna načela, koja nas hoćeš nečeš vode k propasti, koja ruše svako pravo, koja ruše svaku objektivnu istinu, koja vode pojedince i narode u učajni boj, da pobijedi brutalna sila na razvalinama pravde. Od toga se dijelmo, od toga se kao katolici i Hrvati dijeliti moramo, dok se od hrvatskoga domoljublja dijeliti ne možemo i ne smijemo! I tko nam to predbacuje, ne govori istinu. Ipak je ovdje nešto vrlo zanimiva i poučna. Od svih Hrvata na bečkim visokim školama 7/8 ih ne pripada nikakvom društvu. Nekoji neće niti da se zovu Hrvatima, pa tko se na njih ljuti, tko im se protivi? Nitko. Tu su Srbi svojim društvom, pak? Ništa. Tu su se napokon ove godine spojili jugoslavenski Židovi, i sve na miru. Diže se eto i naše hrvatsko katoliško društvo, i toga treba oboriti ili „brutalnom silom ili spletkama“. Oni prvi se ne priznaju Hrvatima, čega mi ne smijemo kazati, pa na prve se ne ljute, a mi im nismo po čudi. Jasno je dakle, da je tu Hrvatska i hrvatstvo gola fraza, i da napadaj ide na katoličku vjeru. Drago nam je, da se spoznamo. . . .

Opet i opet moram, da se zahvalim bratski „Danici“. Ona djelima pokazuje, da joj je stalo do katoličkog načela. Nje najznamenitiji čas je njezino ustanovljenje, ustanovljenje „Hrvatske“ stupa u njezinom životu na drugo mjesto, jer da njesmo kod nje našli zakloništa, ne znam, bi li mogli već danas držati našu ustanovnu skupštinu. Do sad sam od svakog ozbiljnijeg čovjeka čuo s pohvalom govore o „Danici“. Da su istiniti, osvjedočio sam se, čim sam prvi put stupio u njezine prostorije, a današnji dan to i vama svima svjedoči. Ustanovljenje „Hrvatske“ u prostorijama „Danice“ i zajednički rad u „Zori“ na temelju neoborivih katoličkih načela znači pravo sjedinjenje hrvatsko-slovenskog čuvstvovanja, onaj pravi napredak, spajanje sila u borbi za pravo. Jedino na ovom osnovu ima svoje pravo značenje lijepa pjesma: Slovenac i Hrvat za uvijek brat i brat!

Samo ob sebi je umevno da so iskrene besede govornika vzbudile navdušeno pritrdjevanje pri vse navzočih.

Društvena pravila so bila soglasno vsprejeta

„Danica“ in „Zarja“ ste dobili posestrimo „Hrvatsko“. Kateremu vernemu akademiku ne utriplje srce veselja, če dobi tovariša, ki hrepeni po istih vzorih? Kako se ne bi radovali, ko se pridruži našej četi krdelo, majhno sicer po številu, a tem krepkeje po odločnosti in živem južnem ognju navdušenosti za sveto stvar. Mi spoznavamo v polni meri važnost in pomen novega bratskega društva, kajti „Hrvatska“ nam je porok, da vzajemnost mej Hrvati in Slovenci ne bo obstajala samo v zatrdjevanju mejsebojne ljubezni, ampak v resnem pozitivnem delu na kulturnem polju v moralni prospeh in gospodarski procvit obeh narodov, in to na temelju večnih resnic, božjih zakonov. Zato kličemo mladi posestrimi iz dna iskrene srca: Vival. crescat, floreat „Hrvatska“.

K-č

Pobalinstvo. Neki liberalni hrvatski dijaki, ki ne morejo preboleti tega da se je ustanovilo krv. kat. akad. društvo, so na prav krasen način pokazali svojo izobraženost in slavnoznanost „liberalno“ mišljenje. Razglas „Hrvatske“ v avli je bil kar prvi dan ozaljšan z nekimi prav neslanimi opazkami, ki so pa bile zopet zabrisane — menda je bilo kakega tovariša onega pogumnega boritelja za „liberalno“ idejo sram tolke duhovitosti in jo je skušal spraviti s sveta, (izbrisal jih namreč ni noben član „Hrvatske“). Kmalu na to so pa zopet gledale z razgleda beseda v pristni hrvaščini n. pr. „Marš“! in nekdo ga je skušal celo raztrgati, pa se mu ni popolnoma posrečilo. — No z vsem tem „Hrvatske“ le ne bodo spravili s sveta, ampak s tem prokažejo samo, kako krvavo potrebujejo hrvatski visokošolci katoliško društvo. Zakaj se kaj takega ni zgodilo razglasu jugoslovanskih čifutov?! No, pa saj ni liberalcev med Hrvati!!

J. G.

„Novi List“ u Rijeci. Kad se nekomu nešto piše, pristojnost zahtijeva, da mu se to javi, e da se uzmogne i braniti. Mené je istom jedan prijatelj upozorio, da me je neki -k (klevetnik!) počastio u „Novom L.“ s cijelim stupcem. Naručio sam dotični broj (od 22. lipnja t. g. br. 137), na što sam g. urednika pismom od 3. t. mj. zamolio, da uvrsti u „N. L.“ slijedeći ispravak i da mi pošalje dotični broj.

1. Nije istina, „da sam ja došao ovamo u Beč po nalogu svoga biskupa, da osnujem ovdje neku klerikalnu stranku“ (Riječi pod navodnim znakom su u dop su „Novoga Lista“).

2. Nije istina, da „sve što radim, radim po „višem“ nalogu“, izuzev da se taj viši nalog smatra moralni zakon i glas savjesti.

3. Nije istina, da sam htio, da se „Novi L.“ i „Slov. N.“ iz „Zvonimira“ izbace, nego sam tražio, da se radi objektivnost prema „Soči“ i „Slov. N.“ naruči i „Slovenec“.

4. Kleveta je, da je „obećivanjem novčanih nagrada uspjele pribaviti pristaša za društvo „Hrvatska““.

5. Istina je, da naš proglas kaže, „da se prava znanost može gojiti jedino u katol. vjeri“, a nije istina, da se tvrdi, „da ćemo našem narodu jedino tako pomoći, da stupimo u društvo „Hrvatska““.

6. Iстина je, da sam htio, da se društvo zove „Vjera“, ali drugovi su odlučili drukčije; nije dakle istina, „da čitav taj pokret, nije ništa drugo, nego rad jedne osobe“.

7. Priznajem, „da sam ograničen i normalan čovjek“, dok je g. — k ovim (t. j. u Nov. L.) duboko zagreznulim dopisom htio silom dokazati, da je „neograničen“(!) i „abnormalan“(!); dobro da se nije potpisao cijelim imenom!

Do danas još ne dobih zamoljeni broj „Nov. Lista“ s ovim ispravkom, pa je opravdan zaključak, da je g. urednik moj ispravak i molbu bacio u koš, a ako je to istina, onda g. urednik dostojno „parira“ klevetama g. — k. Gospodine K., za „ludorije“ se ide do sablje i krvave glave, a za ovakove klevete?... (Do „Novoga Lista“! op. isprav.). Ako neka gospoda misle, da se s neistinama radi za dobro naroda, neka znaju, da ih je hrvatski narod već davno osudio sa zlatnim riječima: u laži su kratke noge.

Butković.

Društvo jugoslovanskih židov. „Vsi sloji našega v zadnjem času hudo zatiranega naroda so že organizirani samo mi jugoslovanski židje smo zaostali“, tako nekako se začinja oklic jugoslovanskih židov, ki je nabit v avli. Vse je že organizirano a vendar se ni nič čulo o tem pokretu. Kako tudi, saj židje niso katoliki, kateri edini morajo preslišati nebroj zavbl ic, če se upajo javno nastopiti. Vse seveda v imenu svobode in napredka! Oklic je objavljen v nemškem in hrvatskem jeziku. Če pa je tudi kaj drugih jugoslovanskih dijakov v društvu, še ne vemo. *D.*

„Sava“. Dobili smo novo slovensko akademično društvo s starim liberalnim geslom in programom: društvo slov. svobodomiselnih akademikov na Dunaju „Sava“. Geslo se glasi: „Vse za narod in svobodo.“ V avli je nabit precej voden oklic, ki vabi k vstopu. Ne vemo, kaj bo sedaj z dr. Tavčarjem. On je častni član „Slovenije“, „Savani“ ga bodo pa seveda hoteli tudi imeti, tem bolj, ker se je to društvo ustanovilo popolnoma po njegovih intencijah in je on celo s telegramom pozdravil ustanovni shod. Vse svobodomiselno napredne, radikalno liberalne dijake, ki to svetovno mravljišče premotrivajo svetovnokritičnim očesom, nadljudi, inteligenco med inteligenco, kratko rečeno — frakarje vabimo k vstopu. *D.*

Shod za slovensko vseučilišče v Pragi. Dne 24 maja 1903 je bil shod slovenskih akademikov v Pragi za slovensko univerzo v Ljubljani. Zastopani so bili vsi slovanski narodi. Razun rektorja, protektorja in dekana medicinske fakultete, se je shoda udeležil prijatelj slovenskega naroda prof. dr. Chodonsky, ki je bil tudi predsednik shoda. V imenu Slovencev je govoril g. Starè in g. Lavrenčič, v imenu Srbov g. Radoman, v imenu Hrvatov g. Donžević in v imenu Čehov g. Čermak. Sklenjene resolucije se glase: „Slovensko dijaštvo zbrano na manifestačnem shodu v dvorani univerze Karol-Ferdinandove dne 24 maja 1903, prosi c. kr. vlado: 1. Da ustanovi slovensko univerzo v Ljubljani in sicer brez vsega obotavljanja in tako vstreže temu opravičenemu postulatu in resnični potrebi slovenskega naroda. 2. Da z upeljavo italijanske univerze v Trstu ali Gorici ne izdaje

na milost in nemilost domači slovenski živelj laški nenasitnosti. 3. Dijaštvo pozivlje vse slovanske državne poslance, da prisilijo vlade, da dovoli do sedaj najbolj zatiranemu slovenskemu narodu to, kar mu gre po božji in avstrijski postavi. 4. Dijaštvo pozivlje vse slovanske poslance k edinosti glede vseh sedaj akutnih postulatov slovanskih, ki so: slovenska univerza v Ljubljani, češka univerza v Brnu in rusinska univerza v Lvovu. — Po shodu okoli poldne je šlo dijaštvo k Narodnem gledišču in tukaj se je odkrilo in zapelo: „Kje dom je moj“. Policija je bila sicer za petami, a ker ni bilo nobenega nemira, se je umaknila. Po imenovani pesmi so se razšli in ko so šli memo nemškega kazina, so nemški dijaki ostentativno kazali svoje kape, a naši visokošolci niso na to kar nič reagirali. *J.*

Nadomestilo za češko vseučilišče v Brnu (?) Proforski kolegij češke tehnike v Brnu se je nedavno posvetoval o ponudbi vlade, naj bi se kot nadomestilo za češko vseučilišče za sedaj ustanovil poljedelski oddelek pri ondotnem tehničnem inštitutu (?). Kolikor je znano, niso ukrenili profesorji nič odločilnega. Spozna se pa iz te vesti, da vlada resno misli na ustanovitev češkega vseučilišča v Brnu. Počasi sicer, a gotovo. Iz posamičnih fakultet nastane slednjič le vseučilišče. *D.*

Laško vseučilišče. 3. maja. V Inomostu je novoimenovani prof. dr. Lorenzoni z dovoljenjem naučnega ministerstva začel predavati v laščini. Nemcem je bilo to seveda trn v peti, povdarjali so nemški značaj vseučilišča, demonstracija je sledila demonstraciji. Lahki so seveda posnemali svoje nemške tovariše, in nastale so pravcate bitke. To gibanje je najprej vzburilo južne Tirole, a seglo tudi naprej proti jugu v kraljestvo, kjer se je kmalu prevrglo v protiavstrijske demonstracije in vzbudilo odločne zahteve, naj naša vlada Italiji odstopi južne Tirole in Trst (!) — Da vlada potolaži naše neodrešenje, je naučni minister odločil, da se Lahom da pravna akademija. Gre pa sedaj za kraj. Lahki jo zahtevajo v Trstu, a Slovenci se vpiramo odločno, da bi se ustanovila ta akademija na slovenski zemlji. Nato so koroški Nemci sami ponudili Celovec ali Beljak, a Lahki so to uslugo „hvaležno“ odklonili, in čuli so se tudi mej koroškimi Nemci samimi odločni glasovi zoper to namero. Govorilo se je potem, da dobi laška pravna akademija streho na Dunaju po vzoru protestantske bogoslovne fakultete, ki je sicer samostojna v upravi, a vendar kolikor toliko združena z vseučiliščem. Slednjič pa je prinesel tržaški „Piccolo“ vest, da se je naučni minister izrazil napram prof. Mussaffiji, češ da se vrše pogajanja z trgovinskim ministerstvom v to svrhu, da bi se že sedaj v Trstu v zvezi z trgovsko visoko šolo ustanovila laška pravna fakulteta. Ob enem pa da namerava ustanoviti „mešano fakulteto za znanost in leposlovje“, ki naj bi podajala ne samo strokovno ampak tudi splošno izobrazbo. *J. D.*

Žensko vseučilišče v Ameriki. Neprestano se množi število ženskih slušateljic na vseučiliščih. Toda dočim pri nas sede pri predavanjih in v seminarjih moški poleg žensk, so v Amerike protestantske verske ločine, katerim ta skupnost ne ugaja, vstanovile posebna ženska vseučilišča. Tako je vstanovil v Bryn Mur (Pennsylvania) dr. Taylor, pristaš ločine ortodoksnih prijateljev. V znanosti ne zastaja prav nič za drugimi ameri-

kanskimi vseučilišči. Obiskovalke so razvrščene v slušateljice, prave dijakinje in „graduirane“. Dijakinje morajo napraviti strog izpit iz latinščine, algebre, zgodovine, naravoslovja in planimetrije. „Graduirane“ obiskovalke dobe lahko prosto mesto kot „Fellow“. Teh Fellow-ov na vseučilišču v Bryn Mwr je dvanajst, namreč za grščino, latinščino, angleščino, germanistiko, romanistiko, zgodovino, narodno gospodarstvo, modroslovje, matematiko, fiziko, kemijo in tetologijo. „Fellow“ mora stanovati v kolegiju in dobi vsako leto 2625 fr., zato pa mora dokazati, da je v gotovej stroki z uspehom preiskavala. J.

Nasprotniki katoliškega vseučilišča v Solnogradu. Proti temu vseučilišču so „prosvitljenci“ začeli najhujši boj. Pozvali so vlado, naj ustanovi državno vseučilišče v Solnogradu. Toda to upanje je najbrže prazno, kajti, kakor se je izrazil knez Liechtenstein, od vlade zahtevajo sedaj vseučilišče Slovenci, Čehi in Rusini, in njih zahteve bode morala vlada preje vpoštovati, ker so bolj opravičene nego nemške. Zato na ustanovitev državnega vseučilišča v Solnogradu ni misliti. — Sedaj so izdali oglas, v katerem napovedujejo za dobo počitnic v Solnogradu znanstvena predavanja, k katerim vabijo dijake od vseh strani. Na čelu vsej akciji stoje vseučilišni profesorji iz Nemčije in Vsenemci. Zanimivo je, da je izmed profesorjev, ki so prijavili predavanja, pretežna večina iz Nemčije. D.

Odločen korak. Profesorski kolegij katoliške pravne akademije v Velikem Varadinu se je obrnil na naučno ministerstvo, naj odstavi prof. sociologa Feliksa Somlo; povod tej tožbi je dalo predavanje, katero je imel omenjeni profesor v sociologično-znastvenem društvu, kateremu predseduje grof Julij Andrassy. Predmet predavanja je bila evolucijska teorija in njena praktična vporaba. Ker pa je Somlo v tem predavanju in tudi v svojih spisih razširjal protiverske in protimonarhične nazore, so sklenili profesorji omenjeno prošnjo. Le dva profesorja sta glasovala proti temu sklepu. J.

Iz medicinske fakultete. Večkrat se je že dogodilo, da je kakega zdravnika na deželi zastopal medicinec, ki še ni dovršil svojih študij. Notranje ministerstvo je sedaj to razvado odpravilo z dekretom, v katerem ostro prepovednje taka zastopanja. Ministerstvo je poslalo dekret na vse avstrijske zdravniške zbornice.

Živinozdravniška visoka šola. Zopet so morali slušatelji te visoke šole prositi pomoči pri ljudskih zastopnikih. Na Ogrskem je namreč ministerstvo ustanovilo 6-mesečni tečaj za podkovače, v katerem naj bi se ti pripravljali za obisk živinozdravniške visoke šole. Na ta način ima seveda ta tečaj isto vrednost kakor matura. Ogrski profesorji so se pa branili prevzeti pouk v tem tečaju, toda vlada si je znala hitro pomagati. Poslala je podkovače na Dunaj in tukajšni profesorji so morali prevzeti tečaj, ker so podložni vojnemu ministerstvu. Slušateljem, ki imajo maturo, je lahko žal, da so osem let gladili gimnazijske klopi, ker bi bili s kovaštvom ravno tako daleč lahko prišli.

Boj za naslov „Ingenieur“. Pred nekaj leti je država ustanovila višje obrtne šole, ki so se jako dobro obnesle. Absolventje so si sčasom

prideli naslov „Ingenieur“. To seveda ni ugajalo drugim, ki so zvršili svoje študije na tehničnih visokih šolah, ki so torej pred vstopom morali zvršiti maturo na gimnaziji ali realki in so vendar tudi imeli samo naslov „Ingenieur“. Že par let se je zbornica z naučnim ministrom vred trudila, da odstrani to preporno vprašanje. Sedaj je stvar končana in glavne točke se glase:

Oni, ki zvrše skušnje na tehnikah ali na rudarskih akademijah, smejo nositi naslov „Ingenieur“.

Slušatelji visoke šole za zemljedelstvo se razdele na tri vrste. Kateri zvrše skušnje na gozdnem oddelku imajo naslov: gozdni inž. (Fstw. Ing.), na poljedelskem oddelku: poljedelski inž. (Ldw. Ing.), na kulturtnotehničnem oddelku: kulturno-tehn. inž. (Ct. Ing.), Istotako imajo oni, ki zvrše poljedelski oddelek filozofične fakultete na vseučilišču v Krakovu, naslov poljedelski inž.

Oni-m, ki so zvršili višjo obrtno šolo in imajo naslov „Ingenieur“ že štiri leta, bo naučno ministerstvo na njihovo prošnjo dovolilo ta naslov tudi v bodoče. Drugim pa naučno ministerstvo lahko dovoli ta naslov, ako se v svoji stroki posebno odlikujejo. Naučnemu ministerstvu se je torej pustilo glede tega precej prostosti.

D.

Iz Hrvatske. 15 svibuja. Kod same pomisli na ono, što se u Hrvatskoj dogadja, mora da se čovjek zgraža. Sva privatna pisma javljaju o krvavim plodovima madjaronske vladavine. Hrvatska je slična mjedenom čovjeku, kojemu siže u svaki zglob gvozdena žica, da s njim kreće, kako zapovijeda središnji stroj: madjarska ideja. Tko ne će da robuje tudjoj ideji, mora pasti. Politika, gospodarstvo, sudstvo, da i škola mora da radi za nepravedne madjarske težnje. Riječi rektora zagrebačkoga sveučilišta dokazuju, da se i tamo gleda na osobe „viših ličnosti“. Kratko i jasno: U Hrvatskoj vlada era nerada, nereda i bezzakonja. Mladim ljudima nepravda najprije dodija i pokret mladeži proti nepravednosti pokazao se kod nje najprije. Karakteristično je odvažno postupanje mladjih u prilikama u Hrvatskoj, jer se ni u Turskoj ne radi oko „pacifikacije“ kao u Hrvatskoj: zatvor, globa, gubitak potpore, progon obična su sredstva za „širenje prosvjete“. Hrvatska je poplavljena vojništvom i madjarski ban u Hrvatskoj će nad žrtvama pravde s ponosom opetovati: Oderint, dum metuant!) U svijet se međjutim šire „službene“ vijesti, da u Hrvatskoj vlada „mir“. Tko će vjerovati, neka vjeruje, mi volimo vjerovati riječi svakoga iskrenoga gimnazijalca nego peštanskim i drugim službenim vijestima o stanju u Hrvatskoj.

Hrvat.

Hrvatsko. Položaj na Hrvatskem je svakemu znan, kolikor namreć more biti znan po časopisih. Omenjamo le nekaj dogodkov ki se tičejo dijakov. Da bi obširneje pisali v hrvaških nemirih, nimamo prostora in menimo, da so se tovariši Hrvatje že gotovo prepričali o naših simpatijah.

Kot razburljiveji del inteligence so bili dijaki v Zagrebu prvi po koncu, ko je širom Hrvatske zadonela zahteva po financijelni samostalnosti banovine. Mažaronska izzivanja z napisi so rodila hude posledice. Povsod so se dijaki v prvih vrstah borili za pravico in zakon. Zato je

pa tudi mažaronska strahovlada najbolje pazila na dijaštvo, o čemur priča to, da jih je bilo mnogo „uhvačenih“, ki so sedaj deloma že obsojeni, deloma še v preiskovalnem zaporu, priča pa tudi veliko število dijakev-begunov, ki po različnih krajih iščejo zavetja pred ogrsko, oziroma banovo policijo. Ta slavna policija je ob priliki demonstracij udrila tudi na univerzo, preiskala vse prostore in ravnala ne samo z dijaki ampak tudi s profesorji tako surovo, da je rektor Klaič zagrozil, da odstopi, ako se mu ne da zadoščenja. Kakor rečeno se v podrobnosti ne moremo spuščati, ker tudi vsa stvar še ni končana.

23. maja se je na Dunaju zvedelo, da je prišel ban — ali kakor ga imenuje dr. Potočnjak: „prosta varalica“ — k cesarju v avdijenco. Ob 7. zvečer je šlo do 500 hrvatskih, slovenskih in srbskih dijakov pred njegov stan, hotel „Erzherzog Karl“ na Kärntnerstrasse, najobjudenejši cesti na Dunaju. Z glasnim žvižganjem, pfui, pereat in abcugklci so ondi dali duška svojim „simpatijam“. Navzoča policija ni mogla v začetku mnogo opraviti proti množici, ki se je takoj z radovedneži pommožila na par tisoč, in še le došla pomoč je s potegnenimi sabljami demonstante razgnala. Hotel je bil seveda potem cel večer in drugi dan izvrstno zastražen. Drugi dan v nedeljo so se demonstracije ponovile ob 1. popoldne pred hišo grofa Szechenya, kamor je bil ban povabljen na zajutrek. Policija je bila pa boljše pripravljena in je demonstrante kmalu razgnala. Prvi dan je bilo pet aretirancev, drugi dan petnajst, vselej po jeden Slovenec, ki so bili takoj policijsko kaznovani.

Na Dunaju je bil tudi shod vseh Hrvatov po § 2, na katerem so bili večinoma visokošolci. Razni govorniki so pripovedovali krivice in nasilstva na Hrvatskem in odposlala se je v prilog banovini sklenjena in jednoglasno sprejeta resolucija na cesarja. *D.*

Agustin da Montefeltro.¹⁾ Ovo sam htio malko drukčije sam kazati, ali, da neki „dobro upučeni“ ne kažu, da je sve samo moje, uzmimo nešto i tudjega: — „Kad Emilija Skabra prituži neki Varo, čovjek nepravedan, zločest, ovako se svrši sud pred narodom: Gradjani, Emilije Skabro tvrdi, Varo niječe. Kome vjerujete vi? To je dostajalo, da se Skabro riješi optužbe.“ ... Danas kod modernih liberalaca vlada obratna struja: Lump Varo ima pravo, a poštenoga Skabra na vješala! Nedavno je „Katolički list“ po svojoj dužnosti i pravici prikazao nekoje „liberalne spletkarije“ prigodom pokrštenja udovice Sale, za to su nekoji ovdješnji akademičari govorili, da je pisanje „K. lista“ „podlo“. dok „Zastava“, „Hrv. Pravo“, „Novi list“ i drugovi prodaju suhu istinu. O pitanju sam sam razgovarao s jednim akademičarom i upozorio za na vijest „Obzorov“ iz „Kat. lista“, ali da! To se ne smije vjerovati, jer je „Obzor“ po „njegovom“ mijenju malko katolički. Isto se tako sude i moraju suditi prilike kod Slovenaca po „Slov. Narodu“ i „Soči“, a od „Slovenca“ oslobodi nas Gospodine! Nije badava Hrvat već davno rekao: Tko istinu gudi, guda lom ga po prstima biju. Odvažni udaraju, a kukavci im potajno guda lo pružaju. Zaista razmišljanja vrijedno!

Butković.

¹⁾ „Vrhbosna“ t. g. br. 7. str. 125.

Najnovější izum v „Ljubljanskem Zvonu“ (Maj 1903 str. 269) ali „kako se kaže mesec v vodi“.

Pred 400 leti je govoril Luter: „tolle Thomam, et delebo ecclesiam“. Toda ni šlo do 1903. leta, ko se je to posrečilo g. Francu Drgancu. Kako pa? Naj govori „Ljub. Zvon“: „Tomaž Akvinski — prvi sovražnik klerikalizma“. Zakaj? On je prvi modroslovec, ki je ločil filozofijo od teologije, oziroma krščanskega razodetja; v filozofiji deluje razum, a „impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem divinarum personarum pervenire“. Prav tako, g. Derganee! Še nekaj! V katekizmu čitamo: Po svetem pismu vemo, da so tri božje osebe. Torej? Toraj tudi katekizem je „prvi sovražnik klerikalizma“. Še več! Sv. Oče Leo XIII. je v posebnej okrožnici (Aeterni patris) priporočil sv. Tomaža kot vzor krščanskega filozofa, po čemur g. D. lahko sklepa, da je tudi sv. Oče liberallec. Ali ne vedo gg. D. in urednik Lj. Zvona, da tri božje osebe tvorijo največjo skrivnost naše sv. vere in da zato vsak „rimski doktor“ priznava, da ljudski razum ne more prodreti v to skrivnost in da je vsak „rimski doktor“ tako pošten, da tega ne taji. Da pa enega Boga lahko spoznamo, naj čita g. D. tudi Tomaža Akvinskega. (S. th. I qu. 2 a 3, Summa c. Gent. I I Cap XIII in drugod). G. D. vendar ni našel novega rokopisa sv. Tomaža. Trdimo lahko, da nam ta slučaj dokazuje, kako liberalci drugim in sebi „kažejo mesec v vodi.“ Sicer pa priporočamo tudi mi g. D.: „Sicer pa je nujno treba, da tudi naša posvetna inteligenca pogleda malo v Tomaža in primeri original (g. D. pojde malo težko) s tolmačenjem rimskih doktorjev“. Mi za tokrat priporočamo liberalnej posvetni inteligenci in tudi g. Drgancu še — katekizem. B.

Nemiri na dunajskem vseučilišču. 9. maja t. l. je praznovalo nem. kat. akad. društvo „Norica“ dvajset letnico svojega obstanka. Zato so hoteli priti v „Wichs“-u na običajni „Bummel“, a avla je bila tako natlačena, da se je le nem. kat. akad. društvo „Rudolphina“ z največjo težavo prerilo na svoj prostor. Na to pa je dal takoj prorektor zapreti vrata, boječ se preteпов. V avli je opomnil dijake, naj se mirno razidejo, nakar jih je večina odšla na „rampo“. Nemški katoliški dijaki so priredili mej tem „Bummel“ na tratoarju pred vseučiliščem, na Ringu pa se je zbrala nešteta množica gledalcev. Nacijonalci so jeli katoliške dijake psovati, na kar so ti odgovorili z cesarsko pesnijo, nasprotniki pa so zapeli „Wacht am Rhein“. Posredovala je policija peš — do 70 stražnikov — in na konjih, ki so množico kmalu razgnali. Več dijakov je bilo aretiranih, mej njimi tudi jeden Hrvat. D.

Nemiri na tehniki. Koncem aprila so se nemiri med nemško-nacijonalnimi in katoliškimi dijaki na tehniki ponovili. Pretepi so bili na dnevnem redu skoraj celi teden in vsi opomini rektorja in profesorjev niso nič izdali. Končno je prišlo tako daleč, da je bil pouk sistiran za cel teden in profesorski kolegij je v soglasju z naučnim ministerstvom zagrozil, da se tehnika zapre in dijaki zgube jeden tečaj. To je ohladilo prevroč nacionalno kri. Seveda nemiri niso ostali brez posledic. Pet dijakov je bilo izključenih in sicer jeden za vedno, trije za jeden tečaj, predsednik kat. nemškega akademičnega društva „Norica“ pa za 3 tečaje,

dasiravno se ni vdeleževal demonstracij, ampak zahteval od senata samo pravico. Pri tej priliki se je v najlepšem svitu pokazala surovost nemških nacijonalcev.

Svojim tovarišem — odločnim katolikom — so v risalni dvorani raztrgali risarije, v kemičnih laboratorijih uničili sadove večtedenskega, napornega dela.

Da ne poznajo Antigrobianus-a (spisal prof. Florijan Hintner) niti po imenu, to so že neštetokrat dokazali, a da so prišli do najskrajnejše surovosti, tega nismo mislili. *D.*

„Studentendebatte“ v zbornici. Zadnji akt nemirov na tehniko in univerzi se je vršil v zbornici. Krščanski socijalci so interpelirali naučnega ministra, kako je njegovo stališče napram enakopravnosti vseh dijakov in kaj misli ukreniti, da se izgredi ne ponove. Naučni minister je strogo obsojal take nemire in se zavzel za enakopravnost vseh dijakov. Med drugim je tudi rekel, da gotovi ljudje vedno dijake hujskajo, in da se zato nemiri vedno ponavljajo. Oni „gotovi ljudje“ proti katerim je bila ost tega govora naperjena, so se seveda takoj oglasili in vsenemški poslanci Berger, Wolf in Stein so začeli braniti svoje ljubljence. Govorili so o nekih predpravica, slavili neko „freie Wissenschaft“ in kakor po navadi udarili nekoliko po slovanskih dijakih. Odgovorjali so jim nem. kršč. socijaci in za slov. dijake g. poslanec Plantan. Pravno stališče je toraj popolnoma precizirano, seveda s tem nemiri še niso odpravljeni ker „Macht geht vor Recht“. Med debato so bile galerije polne dijaštva. *D.*

Jubilej papeža Leona XIII. O priliki jubileja poklonil se je sv. Očetu „Cartell-Verband“ nemških katoliških akademskih društev osebno po treh zastopnikih in mu podal udanostno izjavo. Sv. Oče je deputacijo z veseljem sprejel in podelil vsem članom in njihovim družinam apostolski blagoslov. — V „Cartell-Verbandu“ je bilo lani (letos se je število udov znatno pomnožilo) 38 društev z 1687 dijaki.

Nagla smrt. Simon Rutar znan zgodovinar in preiskovalec starin je maja meseca nesrečno končal svoje življenje. Vnela se mu je obleka in umrl je vsled dobljenih opeklin. Rajni je gotovo vsem, ki so izšli iz ljubljanske nižje gimnazije, v dobrem spominu. N. p. v. m! *D.*

Dunajsko vseučilišče Vseh slušateljev v letošnjem zimskem tečaju je bilo 7833, in sicer 5842 rednih in 1991 izrednih, med njimi 164 slušateljic. Teologična fakulteta je štela 182 rednih, 19 izrednih, juridična 3067 ozir. 505, medicinska 1063 ozir. 726, filozofska 1530 ozir. 741 slušateljev in slušateljic. *D.*

Zopet dvoboj med gimnazijci. Lepe razmere vladajo na nekaterih srednjih šolah po Avstrijskem. Nedavno se je od neke strani slišalo, da je prinesel nek realec sv. hostijo domov in nato streljal z revolverjem nanjo, od druge strani se sliši zopet v samomorih nedoraslih mladičev radi „nesrečne ljubezni“, radi slabih redov, ki so jih dobili v šoli, od tretje zopet v dvobojih, in kako ne, ko smo zadnjič poročali. da se v Ptujskem studentenheim-u uče mladi, mlečezobi junaki sukati

bridke sablice, da bodo mogli nekoč vitežko braniti svojo čast in čast svojega naroda! Slično je seveda tudi drugod. — — In zopet se je slišalo o nekem takem, za naše javne razmere jako značilnem slučaju. V Tešenu je poskusil dne 2. marca t. l. gimnazijec B. samomor, toda ranil se ni smrtno. Ko je prišel zopet k zavesti, je povedal mladi samomorilec, da se je s strelnim orožjem igral in se po naključju ranil. Toda natančnejša poizvedovanja so dognala, da temu ni tako, ampak da se je hotel L. v istini vstreliti in da je imel pred samomorom dvoboj z nekim svojim sošolcem. Vzrok za dvoboj s samokresi je bilo neko ljubkovanje (!). Gimnazijec B. se je bil neugodno izrazil o „izvoljenki“ L-a, in ta ga je po slavnih izgledih pozval na dvoboj in mu poslal sekundante, ki so seveda bili tudi gimnazijci. Dne 2. marca popoldne sta se mlada junaka borila za življenje in smrt v bližnjem gozdu. Ko so pa sekundanti, sami tretješolci (!), izprevideli, da vse skupaj ni samo pustna šala, kot so začetka najbrž mislili, ampak da si ona dva resno mislita drug drugemu puščati nekoliko krvi, so pobrali šila in kopita in jo ubrali iz gozda ven. Povedali so nato, da so res slišali tri strele, ne da bi pa bil kdo izmed „junakov“ ranjen. Najbrž iz strahu — saj je bil junak — da bi stvari ne prišli na sled, ali morda tudi — in to trdijo „sekundanti“ — ker je odločil tako žreb, (prav po ameriško seveda), se je L. vstrelil zvečer istega dne na svojem stanovanju in se na desnem sencu precej nevarno ranil. — Ali ga bo ta skušja izučila? Dvomimo. — Vsekako značilna, čeprav ne ravno prevesela črtica z avstrijskih gimnazij in žalosten znak globokega verskega propada srednješolske mladine, plod vsestranske gonje „proč od Rima“, proč od pozitivnega verskega prepričanja. G.

Dvoboj. Vsekakor nas mora zanimati tajni dekret vojnega ministra, s katerim je nastopil svoje poslovanje. Izdal je namreč 6. marca tajno noto, v katerej prepoveduje vsem vpokojenim in vsem rezervnim častnikom vstop v antiduelno ligo, ki si je pred kratkim ustanovila v Avstriji. Malo čudno je pač slišati: če se dvobojuješ, si kaznovan po civilnem pravu, če se ne dvobojuješ, te kaznijo po vojaškem pravu. Najbolje bi bilo vse ljudi uvrstiti v vojake. V Karlsruhe na Nemškem sta pretečeni tečaj dva dijaka iskala pravice v dvoboju in našla sta — smrt. Zaradi tega je ondotni akademični senat prepovedal pod kaznijo izključenja vsak dvoboj na pištole. Manj nevarna sablja in „Schläger“ seveda ostaneta še v rabi. Le krepko naprej v hrabrosti in neumnosti!

Amerika. Amerikanski milijonar John Rockefeller je že pred leti, ko mu je umrl vnuk, dal približno milijon kron za ustanovitev zavoda za medicinska raziskavanja. Lani je pa dobil zavod od njega 5 milijonov kron. Več ameriških profesorjev je že odšlo v Evropo študirat posamezne bolezni. V zavodu samem bodo različni laboratoriji in velikanska bolnica, ki bo ločena po boleznih na oddelke. Preiskovale se bodo posebno do sedaj neozdravljive bolezni. Izhajala bo znanstvena medicinska revija in priprost časopis za ljudstvo. Javna predavanja, higijenični muzej in podobne naprave naj bi ljudstvo izobraževale v zdravilstvu. Mislimo, da se bo vsa stvar posrečila, ker je denarja dovolj na razpolago.

Oprava ameriškanskih šol. V vseh novejših ameriškanskih šolah se gleda pri zidavi in pri notranji opravi v prvi vrsti na higijeno. Okna so visoka do stropa, in če še to ne zadostuje, se svetloba pomnoži s steklenimi prizmami. Vsi prostori so tudi električno razsvitljeni. Barva sten ni nikdar preveč živa, da se refleksija kolikor mogoče oslabi. Po vseh stenah vise slike v črnih okvirjih, bodisi risarije z ogljem, podobe rastlin in živali in dr. Iz razredov so zginile klopi, vsak učenec ima svojo mizico. Razume se, da so mizice različne velikosti. Tudi razvrstitev mizic je povsem drugačna kakor pri nas klopi v sedmem ali osmem razredu. Najmanjše stojе namreč pri oknih in potem se stopnjevaje bližajo steni

Zamimivi podatki iz dijaškega življenja v 16. in 17. stoletju. Kdor se hoče danes posvetiti vseučilišnim študijam, mora imeti maturo, toraj biti star najmanj 18 let. V 16. in 17. stoletju se na starost ni gledalo. Melancton je bil pri vstopu v vseučiliško življenje star 13 let, Buztorf 12 in Dauber 10 let. Heldicus, Hulvius, Reland in Zoff pa so s 13 letom že vseučilišče zapustili. Dauber je 11 let star razpravljal v hebrejščini, študiral bogo-slovje in modroslovje, orientalske jezike in postal v 18 letu že izredni profesor pravoslovja. Sploh se je starost dijakov gibala mej 13 in 100 letom. Neki Oel je dosegel častitljivo starost ravno 100 let in studiral v Lipsiji ravno 88 let. Če bi živel v našem času, bi gotovo dosegel čast staroste naših „starih bajt“. Življenje dijakov je bilo v onih stoletjih tako surovo, da niti meščani, niti profesorji niso bili pred njimi varni. Tudi v pitju so dosegli tako stopnjo dovršenosti, da jih mora vsak „krokar“ občudovati, posebno za časa tridesetletne vojne. Neki dijak je virgel v vrč piva 6 slanikov in vse skupaj v enem požirku spravil pod streho... J.

Uradna obleka vseučilišnih profesorjev. Veliki vojvoda badenski je v Karlsruhe povodom jubilejne slavnosti svojega vladanja izdal dekret, s katerim dovoljuje, da nosijo v bodoče badenski profesorji na visokih šolah uradno obleko. Ta obstoji iz črnega volnenega talarja in žametne čepice. Dalje določuje dekret, da morajo rektor, prorektor in dekani ob vsaki slovesni priliki nositi to obleko, dočim se drugi profesorji ravnajo lahko po lastni volji. — Ta naredba ni nova, ker so tudi na krakovski akademiji imeli nekdanj profesorji uradno obleko. D.

Dijaška posredovalnica berolinske tehnike deluje sedaj že poldrugo leto. V tem tečaju je dobila čez 100 ponudb, od katerih je bilo 64% vsprejetih. Največ je bilo vsprejetih tehničnih mest, ostala pa se dele v instrukcije, literarno tehnična dela in prevajanje v skoro vse evropske jezike. Izmed dijakov se je oglasilo za razna mesta 710, odkar obstoji posredovalnica, a prišlo jih je vpošlev le 24%. Največ je bilo inženerev za stroje, potem kemikov, arhitektov, in stavbenih inženerev. Tudi v industrijskih krogih se je ta posredovalnica priljubila, ker v največ slučajih dobe mesta le pripravne moči. Posredovanje je brezplačno. — V Londonu obstoja že dve leti posredovalnica za izobražence. J.